

LUBJANSKI ZVON

MARIN
GASPARI

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

1907

Vsebina januarskega zvezka :

1. Ksaver Meško: <i>Simonu Gregorčiču</i>	1
2. Dr. Ivan Tavčar: <i>Izza kongresa</i> . (Dalje prihodnjič.)	3
3. A. Aškerc: <i>Veter zvižga</i>	8
4. Vladimir Levstik: <i>Čarovnica</i>	9
5. Dr. Jos. Tomišek: <i>Iz učenega in neučnega Berlina</i> . (Dalje prihodnjič.)	10
6. Petruška: <i>V črni noči</i>	17
7. Etbin Kristan: <i>Vitez Ivan</i> . (Dalje prihodnjič.)	18
8. Ivan Cankar: <i>Ženitba kancelista Jareba</i> . (Dalje prihodnjič.)	25
9. Utva: <i>Mladosti</i>	33
10. Vladimir Levstik: <i>V Babilonu svobode</i> . (Dalje prihodnjič.)	34
11. Vojeslav Molè: <i>Mrak</i>	41
12. Ksaver Meško: <i>V uri bridkosti</i>	42
13. Fr. Stirnad: <i>Strup</i> . (Dalje prihodnjič.)	44
14. Roman Romanov: <i>Erotomana</i>	50
15. Vojeslav Molè: <i>Sonet</i>	51
16. Jos. Wester: <i>Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih</i> . (Konec prihodnjič.)	52
17. Griša: <i>Svetonočno hrepenenje</i>	55
18. Vladimir Levstik: <i>Bolest</i>	56
19. Književne novosti. <i>Ivan Cankar: Krpanova kobila</i> . — Dr. Ivo Sorli: <i>„Pot za razpotjem“</i> . — E. Gangl: <i>A. Aškerc: Junaki</i> . — Dr. Jos. Tomišek: <i>Ksaver Meško: Mir božji</i> . — Lepostovna knjižnica. — Dr. Eduard Volčič: <i>Civilno-pravdni red in sodni pravilnik</i> . — H. Podkrajšek: <i>Obrtno računstvo</i> . — <i>Casopis za zgodovino in narodopisje</i> . — <i>„Slovenski posojilničar“</i> . — <i>Slovensko-Amerikanski koledar</i>	57
20. Gledišče. Dr. Fr. Zbašnik: <i>Slovensko gledišče</i> . A. <i>Drama</i> . — B. <i>Opera</i>	62
21. Med revijami. <i>„Oesterreichische Rundschau“</i> . — <i>La Revue Slave</i>	64
22. Splošni pregled. <i>Gregorčičev spomenik</i> . — <i>Javna knjižnica v Ljubljani</i> . — <i>Listnica uredništva</i>	64

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrto leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.
Upravištvu v „Narodni tiskarni“ v Knaflovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Simonu Gregorčiču.

„**K** počitku je položil trudno glavo . . .“
po domu vsem je bridki glas vzletel,
in narod ves posluhnil, ostrmel je
in narod ves v bolesti je vzdrhtel.

Kod pesem tvoja je nekdam hitela
po deželi, tisoče vžigajoč,
novica zdaj o smrti je drhtela,
bridkost v tisočih srcih vzbujajoč.

Kropit hitele so Te trume vdane,
plakale so: „Čemu si šel, čemu?“
Kropil i jaz sem Te, moleč s solzami:
„Mir božji Ti, saj si želel miru . . .“

Miru apostol! — Ko strasti besnele,
kako jih vmirjal blagi Tvoj je spev!
In ko strmeli sem Ti v oči nedolžne,
miru nebeškega sem zrl odsev.

Trpljenja mož! — A nosil si ga možko,
v vseh vihrah stal nevklonjen si junak,
trpeč molče, odpuščajoč v trpljenju,
ob boli vsi, ob vsi krivici blag . . .

Prišli nad me so dnevi Tvojim slični,
a prvi bil si Ti — „Pogum!“ — kličoč.
„Če vest je čista, kaj zavist nam more
in kaj ves trop, „Na križ! Na križ!“ vpijoč!“

Kako sem cenil Te, kako Te ljubil,
prav zdaj spoznavam, ko Te nimam več,
ko ob spominu na obraz Tvoj mili
zakrivam svoj obraz, bridkó ihteč . . .

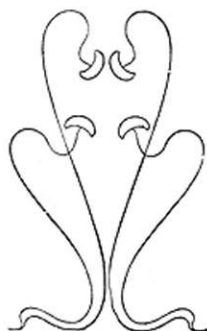
Zdaj v miru spiš . . . po poti bridki, težki,
ki stlali trnja so na njo dovolj.
Zdaj odpočij si v radosti nebeški,
kjer ni več solz, kjer tuja vsa je bol.

Najblažji sin, kar jih imel naš rod je,
blažec ga in v nebo ga dvigajoč,
zato Te ljubil je z ljubavjo vročo,
in zdaj ob grobu ves stoji plačoč . . .

V ljubljeni zemlji rodni zdaj počivaš,
iz groba blagoslavljaš dom in rod,
od težke hoje v miru božjem snivaš,
da Te k plačilu obudi Gospod . . .

Tja v gorsko vas pobožno mnog poroma,
s hvaležno solzo grob Ti pokropi.
A rod za rodom vprašal bo drhteče:
Kdaj vstane tak nam spet, kot bil si Ti . . . ?

Ksaver Meško.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

n dostavil je še: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“

Mignil je Volkonskemu in odšla sta.

Valovje se je polegalo; imperator Rusije se je prav kmalu zopet pomiril. Bila je majhna, kratka afera! Misлил je sicer, da se bode drugače zasukala. A če ni moglo biti drugače, pa bodi tudi tako prav! Že je skoraj vse pozabil. Pri tem pa sta se mu pričela mlada plemiča smiliti; bolj sta se mu smilila nego ženska, katero je bil pravzaprav on, Aleksander Pavlovič — pahnil v nesrečo in pogubo.

„Volkonski,“ je izpregovoril, ko sta stopala po temni veži, „kaj misliš, ali ga nisem skoraj malo preveč tega mladega risa?“

„Mladine v tem pogledu,“ je odgovoril knez, „ne smemo preostro soditi!“

„Smo li bili mi kaj boljši, ko smo bili mladi? He, Volkonski?“

Car se je lahkotno smejal. Prihajal je v dobro voljo.

„Stvar bodi pozabljena! Kaj pa je tudi sililo to preklicano žensko, da se je vlačila po škofijskem dvorcu! Glej, da mi ne pride več pred oči!“

Ves gnev visokega gospoda se je obračal proti deklici!

„Da bi se le ne razvedelo!“ je ugovarjal Volkonski ponižno. „Sitnosti bi bile, da zve o tem avstrijska cesarica! Ali pa škof Gruber! Ta prokleta mladina meni, da živi v Rusiji!“

„Tedaj ju pa le kaznuj, Volkonski!“ je zahitel car. „Napravi, kar hočeš, samo toliko skrbi, da o tem ničesar več ne čujem!“

Po kratkem molku je še dodal: „Dekletu pa maši usta z denarjem! Le kaznuj ju! Lopova!“

S tem je bilo rešeno vse, kar je bilo v zvezi s to interesantno afero Aleksandra Pavloviča!

Kozaki so odnesli ranjenega oficirja v njegovo sobo ter poklicali zdravnika, da ga je prišel obvezat. Tovariša pa so tirali v zapor. Kmalu ni bilo človeka na dvorišču, le dekle je slonelo pri

stebri in plaho se oziralo okrog sebe. Besede: „Tudi žensko mi spravite izpred pogleda!“ so ji zvenele po ušesih. Tam na tlaku je ležala svilnata rutica. Njegov dar! Pobrala jo je; dasi je bila pohojena in umazana, jo je spravila z največjo skrbjo.

Kako je Topolščakova tisto jutro domov hodila, sama ni vedela. Tavalala je, kakor bi se bila izgubila, po ulicah naokrog. Nikomur si ni upala pogledati v oči. Občutila je, da pezi nad njo velika sramota, kateri ni mogla uteči. Končno se je izteknila pred vrati domačega stanovanja. Bilo je zaklenjeno. Stara sta se bila odpravila po opravkih v mesto. Marička se je mehanično sklonila ter vzela ključ izpod praga, kjer so ga spravljali v takih slučajih.

Ko je stopila v zadehlo sobo, je najprej hitela k mali svoji skrinji. Prav spodaj pod praznično obleko je skrila svilnato ruto in pleteni mošnjiček s svetlim denarjem.

„To bo za stare dni,“ je vzdihnila, „zdaj me tako nihče ne vzame!“

Takrat se je začulo čudno stokanje iz sosednje čumnate.

„Fantka so samega pustili!“ Hitela je k njemu. Otroče je ležalo na raztrganem ležišču in debelo je gledalo, dasi ni več spoznalo svoje okolice. Okrog čela so se mu napravljale kepice mokrih las in na bledem obrazku se mu je tuintam kazala krvava lisa.

„A ti je kri tekla, Janezek?“ je vprašala s skrbjo.

Bratec pa ni nič odgovoril; debelo jo je gledal in pri nosu se mu je zopet kazala kaplja rdeče krvi. Obe ročici je imel izpod odeje in ž njima je tjinsem grabil, prav kakor bi hotel trgati zamazane rože na zamazani odeji.

„Že rože trga,“ je zaihtela, „potem pa že gotovo umrje!“

„Žejen!“ je zaklical fante. In skušal se je skloniti na svojem ležišču, da se je pokazalo šibko telesce v revni srajčki, ki je bila tuintam tudi okrvavljena.

„Žejen!“ je še enkrat zastokal.

Prinesla mu je vode. A mali bolnik je ni mogel več požirati, ker se mu je bližala zadnja ura. Kvišku je skočil v postelji. Gotovo je občutil hude bolečine, ker je čudno zvijal roke. Pričel je gledati v kot.

„Tam je! Udaril me bo!“

Zgrudil se je zopet na ležišče. Tedaj so se za kratek hip razšle teme, ki so obdajale malega revčka. Ujela je pogled njegov in zdelo se ji je, kakor da jo kliče na pomoč s plahim tem pogledom.

„Konjička! Micka!“

Preiskala je čumnato in sosednjo sobo. Poznala ga je tega konjiča z belo glavico in z rdeče barvanimi lisami! Imel je sicer še samo tri noge in bil je že tudi obrabljen in obdrgnjen, ker je bilo že nekaj mesecev poteklo, kar je bil Miklavž s tem umotvorom zašel v Topolščakovo hišo. Izteknila ga je pod klopjo, zaprašnega in umazanega. Prinesla ga mu je in tesno se ga je oklenila drobna ročica. Ali muke so se kmalu zopet pričele. Otrok ni mogel strpeti v postelji.

„K tebi!“

Morala ga je vzeti v naročje. Tesno ga je zavila v odejico in konjička mu je dala v roke. Odleglo mu je menda, ker je sestra čula, kako je priganjal konjiča, da naj hitreje vozi. Tudi se ji je zdelo, da je pel pesem o betlehemskih pastirčkah, katere sta se bila o Božiču naučila. Potem se je nekaj zviljal, ko ga je tesno objemala z roko. Navsezadnje pa sta oba zaspala. Po rdečih oblakih sta se zibala, kakor dve lahki ptici sta se zibala pod sinjim nebom! —

Ko je Topolščakova mati prišla s trga, je slonela pri dečkovi postelji hči Marička v nezavesti. Otroče v njenem naročju je bilo mrtvo, a trda ročica je pritiskala k prsim trinožnega, z rdečimi lisami prevlečenega lesenega konjička!

Ob fantičevem pogrebu je bilo tudi dekle na smrt bolno. Za hudo pljučnico je ležala in vročina jo je kuhala, da je bil pravi čudež, da ni umrla. Ker je bila Marička močna in krepka, je bolezen prestala. Pa je bila podobna pohojeni roži in do prejšnje čilosti si ni mogla opomoči. Niti delati ni mogla, po dnevi je lazila od cerkve do cerkve, noči pa je prejokala in spati ni mogla. Vlačila se je okrog škofije in koprnela je, da bi vsaj enkrat še videla njega, katerega je v duhu neprestano imela pred sabo in ki jo je spremljal v sanjah. Pa niti enkrat ni prišel iz škofijskega dvorca in vselej, kadar je čakala, čakala je brezuspešno. Vprašati si ni upala, ker je menila, da vsak človek ve o njeni sramoti.

Prišla je velikonočna sobota. Ob štirih popoldne se je v Šenklavžu obhajalo vstajenje. Bilo je ugodno in gorko vreme. Ker se je vedelo, da se vladarji udeležijo izprevoda, se je na Mestnem trgu trlo množic. Od cerkve do sredi Mestnega trga, potem pa ob mestni hiši proti cerkvi je bila proga, po kateri se je izprevod premikal, pregrnjena s škrlatom. Na vsakih dvajset korakov pa je stal vojak, ki je prezentiral, kadar je prišlo Najsvetejše mimo. Pri vodnjaku vrhu stopnic si je med drugimi izbral svoje mesto Tomaž Čeljustnik, da bi vse videl in da bi mu niti najmanjše ne odšlo. Za njim se

je skrivala Topolščakova Marička. Že ob polštirih je bila prišla, ker je mislila, da bode vsaj pri tej priliki videla belega generala.

„Ljudje božji,“ je izpregovoril Čeljustnik-Škile, „to bo procesija! Take še nismo videli!“

„A misliš, da bo kaj generalov?“ je vprašala Topolščakova.

„Generalov,“ se je zasmel Škile, „kot gnoja! Kaj pa misliš, da je general v teh dneh, ko imamo cesarjev in kraljev na ostajanje?“

Ko mu ni odgovorila, se je obrnil proti njej: „Kdo pa si, ki tako neumno vprašuješ?“

Spoznal jo je: „Ježeš, Topolščakova iz Kravje doline!“

Nato jo je z nekakim strokovnjaškim pogledom premeril od nog do glave ter je s tem pogledom obtičal na bledem njenem obrazu.

„Marička!“ je izpregovoril počasi, „ti si se izpremenila!“

Kri ji je zalila lice: „Tiho bodi, tiho!“

Škile je nekaj zvižgljal predse: „Se nisi nekaj možila s tistim debelim Smoletovim hlapcem?“

Ježno je odgovorila: „Če bi se tudi bila, kaj pa tebi mari?“

A Škile ni odnehal: „Pa se nista kaj izpozabila? Kaj prezgodaj začela? He, Marička?“

Občinstvo se je že smejalo. Dekle je menilo, da se mora v zemljo vdreti. Zastokala je: „Šema šemasta!“

Čeljustnik bi jo bil še dalje mučil, da ni tedaj mogočno zadonel veliki zvon iz šenklaškega stolpa. Zapel je turški boben, godba se je oglasila, vmes so cingljali mali zvončki; nad vse pa se je ulegal prijetni duh kadila. Občinstvo je strmelo: toliko bleska ni bilo še nikdar pri velikonočni procesiji ljubljanski. Ponižnega Boga je nosil škof Avguštin, ki je kar omahoval pod težo zlatega pluvijala. Takoj za nebom se je kazal dvor s svojo veliko oholostjo. Ožji dvor s cesarjem in cesarico se je še nekako pobožno vedel. Vse drugo — rdečih hlač, z zlatom obrobljenih frakov, trikotnih klobukov in drugega takega se kar prešteti ni moglo! — pa je prodajalo zijala, iztegovalo vratove od okna do okna, kjer so stale mlade ljubljanske gospodične, ter se vedlo s tisto nesramnostjo ali — recimo — nespodobnostjo, katero še dandanes lahko opazuješ pri dunajskih cerkvenih izprevodih, ki se jih udeležuje dvor s svojim spremstvom.

Pri procesiji je bil tudi ruski car, ki je hotel s tem posebno počastiti svojega avstrijskega zaveznika. Udeleževal se je nekako inkognito, to se pravi, oficijalno se o tem ni pisalo in ruskega vladarja udeležba se je z ozirom na njegove pravoslavne podložnike zamolčala.

Ravno pred vodnjakom se je izprevod za nekaj časa ustavil. Takrat je Miklavža Čeljustnika njegova sosedka za obleko potegnila ter vprašala: „Miklavž, kdo je ta?“

Škile se je obrnil proti njej: „Kateri? Oni s plešo? Ta je naš!“

„Ne ta! Oni tik njega?“ Tisti beli general?“

„Tega boš pač poznala! Ta je ruski!“

„Ruski cesar?“

„Kdo pa drugi! A ni gol? Postaven človek je! Pravijo, da letajo za njim vse grofinje, kar jih je v Ljubljani.“

Dekle je nekaj zdihovalo. Izprevod se je dalje pomikal. Ko je bil dvor že odšel proti stolnici, je dekle zopet vprašalo: „Miklavž, a je oženjen?“

„Tak ne bo oženjen! Tak, ki je vsak dan kruha pijan!“

„Je že dolgo oženjen?“

„Kako si neumna, Marička! Tak je oženjen vsak dan in vsako noč! Enkrat s to, enkrat z ono! No, pa ima na Ruskem hudobno babnico, ki se vsak dan dere nad njim, tako da jo še v Ljubljano s sabo ni hotel. Če ima kaj otrok, ne vem. Pa jih bo že imel, ker jih laže redi, kakor baš ti svojega!“

Škile je zopet žvižgljal. Od daleč so cingljali mali zvončki in prijetni duh kadila je še vedno polnil zrak. Marička je blede kakor zid pobegnila od vodnjaka ter se izgubila v množici.

Četrtek pred belo nedeljo je Čeljustnik s svojimi tovariši ribaril v Ljubljani. Z mrežo so bili zaprli glocko jamo na mestu, kjer se izliva Cesarski graben v Ljubljano.

„Tu notri je rib kot listja,“ je vpil Škile. „Nekaj starih sulcev je vmes, ki so veliki kot teleta. Ko bi sredi jame le ne bilo tiste proklete skale, ki nam je že tolikokrat raztrgala mrežo. Potegnimo!“

Ko so vlekli, se je takoj čutilo, da je nekaj težkega v mreži.

„Bo že tisti stari,“ je kričal Škile, „ki nam je še vedno ušel! Vlecimo, fantje!“

Ko so h kraju privlekli, se je zibalo za mrežo truplo utopljenke. Čeljustnik je grdo zaklel:

„Topolščakova je iz Kravje doline. Vlačuga je bila in nič prida, zatorej nam trga po smrti mreže!“

Izlekli so jo na suho. Desna roka je krčevito stiskala košček svilnate rute.

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Veter žvižga . . .

- » Veter žvižga okrog kočē,
piska, ko nesrečnik stoče,
- „tuli tam okrog voglov —
in moža še ni domov!
- „Polnoč! . . . Dete v zibki spava . . .
Od skrbi šumi mi glava . . .
- „Sam Bog ve, kje je nocoj! . . .
Oh, pa spet zaslužek svoj
- „zakvartá mi in zapije!
Vse zapravi, vse zabije
- „pa priguga praznih rok
se domov pijan . . . Moj Bog!
- „Ko od studa obupavam,
pa naj ž njim vso noč še spavam!
- „Ljubiti se naj mu dam!
Ah, v dnu duše me je sram! . . .
- „Veter žvižga okrog kočē,
joče se, ko revež stoče,
- „tuli mi okrog voglów
kakor gladnih sto volkov!
- „Ali laž je, al resnica
stara tista govorica:
- „kadar piš divja tako,
da se je obesil¹⁾ kdo

¹⁾ Tako pravijo v mojem rojstnem kraju. —

„iz obupa, sit življenja,
da bi rešil se trpljenja? . . .

„Vse zapije, zakvartá,
mene pa pusti domá

„brez denarja in brez kruha!
Bog poboljšaj potepuha! . . .“

In ko se prikaže svit,
pride trkat sosed Vid:

„Vstani, hej, soseda, vstani!
Na jablani na poljani —

„pridi gledat! — mož je tvoj
sam obesil se nocoj!“

A. Aškerc.

Čarovnica.

Zašla mi je pamet v svilen labirint,
izgubila se v tvoje je lase;
tam misli nerešene blodijo,
ko svoboda najti ne dá se.

Ponos moj utonil je v dnu morja,
pogreznil se v tvoje oči je,
globoke tako, da pogled neba
jim v tiho skrivnost ne prisije.

Zares si mogočna čarovnica ti,
še Kirko bi pač prekosila,
in ko bi bedast tvoj Odisej ne bil,
sam vrag ve, kaj z njim bi storila!

Vladimir Levstik.

Iz učenega in neučenega Berlina.

Spomini. Spisal dr. Jos. Tominšek.

I. Prvi vtiski.

koraj eno leto sem bival v Berlinu. Vzajemnost, ki vlada v znanstvu, me je kar v prvih dnevih prijazno in prijateljsko uvrstila kot občana v republiko svojih zastopnikov, ki ne vprašujejo najprej, kdo in odkod si, ampak koliko vneme si prinesel s seboj za njih težnje. Mnogim zadostuje ta znanstvena republika za vse življenje; v njej najdejo vsakikrat svojo uteho; a zunanji neznanstveni svet jim je neznan in, kakor si mislijo, nepotreben. To so tisti mravljijsko pridni učenjaki, ki žive le in edino le za svoje študije noč in dan, ne zamujajoč nobene urice in ne potrebujoč nikakega razvedrila. Takih je nemalo v Berlinu, osivelih in mladih.

Ž njimi se je bilo treba skušati, ne v plodovih, a vsaj v vztrajnosti. Ako se ti možje od sedmih zjutraj do dveh popoldne niso ganili s svojega sedeža, zakaj bi se ganili mi? In če so ob štirih zopet bili na mestu, zakaj pa mi ne? Taka vzgoja k delu je za nas, ki prihajamo z ohlapnega in zložnega juga — zdelo se mi je — posebno potrebna. V resnici! Ko bi pripuščali življenski odnošaji, oklenil bi se kdo izmed nas takisto tega v telesnosti in v prostornosti tako skromnega samozadovoljnega življenja; ta telesna omejenost bi mu bila obilo poplačana z neomejenim duševnim obzorjem, obsegajočem vse človeštvo, da, vesoljstvo in nadvesoljstvo.

Lepo bi to bilo! A kolikim je na tem ubogem svetu tako postlano, da bi se mogli vdati takemu življenju? In koliko jih je, ki bi mogli čisto sleči svojo telesno kožo in se odeti le z duševnim zastorom? Zlasti komur se je telo razvijalo in duh vzpenjal pod južnimi vetrovi, pod pihljajem gorkih sapic in planinskih viharjev, v hladu bobnečih slapov in v vročini razbeljenih skal, na vznožju nebotičnih gora in v južni solnčni svetlobi, on živi in umrje v navezanosti na ta zemeljski kras! — Pa v Berlinu? V Berlinu in v okolici tja daleč do prvih znakov rodne južne zemlje ne bo vdihoval teh južnih vetrov in se ne bo razkošil v kristalno čistem čaru gorskih in južnih solnčnih žarkov! Izpremenjen je tam ves svet,

mrzko se izprva obračaš od njega in le dom, krasni dom ima zate vso prednost; z melanholiijo omočen se ga spominjaš in mrena ti zastira oči . . . Pa melanholista ne strpi veliko življenje; melanholizem cvete v samotni koči ali samotni izbi in v malih razmerah.

Glasni hrušč svetovnega, čudovito se razširjajočega milijonskega mesta zgrabi tudi melanholista in samotnega misleca, ki se je rodil na živahnem jugu in vzrastel v malih razmerah . . .

Svet je povsod, če ne lep, pa vsaj zanimiv; tu v Berlinu, ki bi vanj lahko spraval kakih petinsedemdeset Ljubljan, je treba le stopiti na ulico, le med potom k obedu, na pošto ali kamorkoli — odpreti oči in ušesa, in vedno zapaziš kaj zanimivega, poučnega, bodrilnega; stopati pa moramo po ulici kot živo bitje, ne kot svetobežen zakrknjenec ali kot malomaren brezbriznež. Ker se v svetovnem mestu steka res tudi ves svet in ker v teh velikih razmerah nihče ni prisiljen se ravnati po kaki konvencionalnosti, ker se ljudje med seboj ne poznajo in je malomestna zijavost seveda neznana, zato nas spremlja pri vsakem koraku pristni nazorni nauk. Ne da bi nalašč iskali posebne prilike: samo ob sebi, posredno pri naših navadnih poslih nam odkriva mesto svoje posebnosti in za malo vinarjev tudi okolica. Kar bi se moralo drugod iskati šele s trudom, to nas v takem mestu kar srečava.

Dunaj ima v marsičem prednost pred Berlinom — govorili bomo še o tem — a onega silnega drevenja in vrvenja Dunaj ne pozna. Le ob nedeljah vidi Dunajčan v Pratru nekaj podobnega, kar se vrši v Berlinu dan na dan po gotovih glavnih cestah njegovih — zlasti v Friedrichstrasse in „Unter den Linden“ — od osme ure zjutraj pa do dveh po polnoči in tudi še dalje, najbolj od enajste do dvanajste ure po noči, torej v tistem času, ko po dunajskem Ringu prihajajo le še redki zapoznelci in ko se po širokih trotoarjih elegantne „Koroške ceste“ šetata le še kak trdovratnež in kaka trdovratnica. Koliko se v Berlinu nabere občinstva šele po zabaviščih, po zaprtih prostorih ali po javnih vrtih in v okolici na suhem pesku in na mnogoštevilnih jezerih, to se da sklepati iz navadnega prometa: boriti se ti je za vsak prostorček. Vendar naglašam že tu nam nenavadni splošni vtisk: ljudi je na takih zabaviščih dvakrat, trikrat več nego pri nas, gibanja nič manj, a krika in prerivanja za dve tretjini manj; vsak respektuje svojega bližnjika, zato je obziren proti njemu tudi ta. Tod sem si spotoma in ne da bi iskal posebnih prilik, nabral dokaj znanja in raznih izkušenj, učeč se in zabavajoč, ne zamudivši nič časa. Promet sam je najboljši učitelj, da se ga le nalašč ne ogiblremo.

Iz knjig se svet ne spoznava, tudi ne iz slik, in naj bodo še tako popolne. Tudi mi ne bomo tu sestavljali kakega potopisa ali krajepisa, niti se opirali na kakega „vodnika“; le resnične doživljaje, torej odlomke iz življenja, bomo zabeleževali. Vse bo seveda enostransko, le osebno, a zato, upam, bolj izpodbudno nego tipični „objektivni“ potopisi. Moje gradivo so res „spomini“, kakor mi pač vstajajo, če se malo zamislim v tiste pretekle mesece, polne novih vtiskov. Konkretno pa se naslanjajo ti spomini kvečjemu na kak drobiž iz pravega življenja: na kak vozni listek, na vstopnice, na glediške liste, cenike, račune in slične svedoke, ki so spremljali moje korake in ki sem si z njimi bil napolnil — žepe svoje suknje. — Kar pa je znamenitejših dogodkov, tem ni treba nikake opore; kajti kot odločilni za vse življenje so se vtisnili v spomin tako, da jih ne pozabim nikdar; saj me še često pelje domišljija tja nazaj v dobo njih dogajanja.

* * *

Stopajoč po svetu, spotaknemo se ob marsikaj, kar nam kliče v spomin domovje in domače razmere, ko bi tudi sami ne mislili nanje.

Kdor izmed nas se pelje za tistih par novčičev iz Berlina v bližnje lepo mesto Potsdam, ta obstrmi, ko čita na predzadnji postaji pred Potsdamom napis „Nova wes“. — „Kaj? Ali ni to ‚Nova ves‘ — Nova vas?“ bi vzkliknil in ne verjel samemu sebi, ko bi ga ne poučil pristavek na postajni napisni plošči sami, da se tej „vasi“ (ki šteje nad 10.000 prebivalcev) pravi tudi „Neuendorf“! A ondotnim prebivalcem ne pride niti na misel, da bi ono pristno slovansko ime izbrisali z zemljevidov; saj večini niti znano ni, kakega izvora je, dasi nas ve malodane vsakdo poučiti, da je Friderik II. leta 1754. tukaj naselil evangeljske češke izgnance, ki so naselbino po svoje imenovali „Nova ves“.

Kážejo pa krajevna imena po vsej berlinski okolici, da so v preteklih časih bivali tod Slovani in ustanavljali naselbine; mnogo je imen na -ov, -ic in -ik in nekatera so kar očitno slovanska; v spominu imam n. pr. Drewitz (južno od Potsdama), Bukow in Rudow (južno od Berlina), Sadowa blizu baš zdaj toliko imenovanega Köpenika (vzhodno od Berlina). — —

Grunewald! Kdor je bil le nekaj dni v Berlinu, gotovo je žrtvoval 10 fenigov, da se je peljal pogledat tvoja temna jezera in tvoje otožne borove gozde! Tudi mi se bomo še peljali vanj, a

izmed vsega, kar me spominja nanj, stoji v ospredju otroška dogodbica, ki se je baje izvršila tu.

V berlinskih obiteljih si namreč kar splošno pripovedujejo tole smešnico: Deček, ki se je igral v Grunewaldu, priteče k očetu in ga vpraša: „Vater, ha'm Brombeeren ooch Beene?“¹⁾ Oče se začudi:

„Nee; wie kommst 'n da druf?“²⁾ Nakar se sinko resignirano odreže: „Na, denn hab' ick 'n Mistkeber jejessen!“³⁾

Kaj ne? Kdo bi si mislil, da poznajo tudi v Berlinu naše domače „kebre“! Zaradi te besede mi je dovtip ostal dobro v spominu. —

Spominja me pa tudi na berlinske otroke. Mari ni značilno, da se baš berlinskemu velikomestnemu otroku prisoja, da zamenja črno malino (ostrožnico) s tistim nečednim, modročrnim hroščem, ki prebrca vso grdobo. — — Srce me je bolelo, ko sem opazoval velikomestne otroke iz manj premožnih hiš; ti poznajo dobro le ulico, kjer stanujejo njih starši; dan na dan vidijo le njeno ozidje ob obeh straneh. Dobro tudi poznajo električno železnico, avtomobile i. t. d., a ne poznajo ne travnika, ne njiv, ne studenca, ne metuljev . . . Ulica je ves njih svet; tu skačejo, se usedajo na sredo trotoarja in se malo brigajo za noge mimoidočih. Tudi bosí so nekateri kakor pri nas, a navadno imajo obute — cokle. Da, prave lesene cokle, da ž njimi glasno štrkljajo po trdem kamenu . . . Torej zopet spomin na naš dom, na pristne naše gorjance, kmete, ki še po stari šegi coklajo, po vzorcu narodne pesmi:

„Kadar pride coklar fajn,
treba mu ni rečt': herein!“

Ščedljivost in revščina pač silita berlinske nepremožne starše, da omišljajo svojim otrokom tako obutalo; kajti čevlji so dragi. Pod 10 M = 12 K čevlja sploh ni dobiti, niti slabega ne. Zato je praktični Berlinec omislil cokle svojim malim otrokom.

Otrokom iz bogatih hiš se seveda godi drugače; ti se vozijo izven mesta v razlikovito okolico ali pa se šetajo po obširnih nasadih v Tiergartnu. Na drugih javnih prostorih, n. pr. v Lustgartnu pred kraljevo palačo ali v Kastanienwäldchenu zadaj za univerzo pa dobe otroci kaj malo razvedrila, kakor bomo še slišali. V elegantnih predmestjih, kakor n. pr. v Schönebergu, so pač nekateri javni prostori pripravljeni kot igrišča za otroke; a zavzamemo se mi, svo-

1) T. j.: „ . . . haben B. auch Beine?“

2) T. j.: „Nein; wie kommst denn darauf?“

3) T. j.: „Na, dann habe ich einen Mistkäfer gegessen.“

bodnega kretanja vajeni Avstrijci: otroci, ki se hočejo tu igrati, morajo si določen prostorček naročiti za drag denar, če se prav spominjam, za kakih 30 K na mesec. Tako se plača zrak in nekaj trate . . .

Zdaj se ne bomo čudili, če kak revček otročiček, ki stopi enkrat v prosto naravo, misli, da je tisti črni hrošč, ki se je o njem najbrž kaj učil v šoli — oj ti ljuba šola! — da je ta hrošč črna malina.

Prav kakor po nekod pri nas, navajajo otroke na beračenje in ti berački postanejo prav nadležni. Po dnevi te tak otrok niti ne pogleda, a zvečer, ko prižgo luči po ulicah, se teh muh na gotovih krajih skoraj ni odkrižati. Naravnost seveda ne prosjajo, ampak prodajajo vžigalice in ti škrateljčki hitro pogodijo, si li kak usmiljen tujec ali zakrknjen domačin, ki ve, koliko stori mesto za reveže. Če tem otrokom privoščiš le pogled, silijo v te od vseh strani najmanj sto korakov daleč.

Naj pa bodo otroci očitno še tako revni in naj bo njih igrišče tudi le ulica, naj posedajo po golem trotoarju, redkokdaj zapazim na njih tako zanemarjeno umazanost, kakor je obična v južnih deželah.

Kako je bilo v Monakovem? Peljal sem se s prijaznim meščanom Monakovčanom tja ven proti krasnemu „angleškemu vrtu“ in sem se potem ž njim izprehajal ob šumeči Isari. Šaljivemu Monakovcu je vedno tekel jezik; ko sem mu pripomnil, da se mi monakovske ulice nikakor ne zde tako snažne kakor n. pr. ulice v Draždanih ali — kljub silnemu prometu — v Berlinu, se je nasmehnil in me je vprašal:

„Ali ste morda hribolazec?“

„Seveda,“ mu zatrdim veselo, spomnivši se naših gora, ki jim v celoti ni para nikjer!

„Vam je li znana Zugspitze?“

„Da,“ sem mu lahko pritrdil, češ, da se nismo zastonj dvakrat učili Alp na gimnaziji.

„Ali veste, kako visok je ta vrh?“

„Prav natančno tega zdaj ne vem, a okrog 3000 m je gora menda visoka.“

„Jaz niti toliko ne vem,“ mi je mož pripoznal z nasmehom; „pa bo že prav; kajti vi Avstrijci ste mnogo boljši geografi, nego smo mi tu v Nemčiji. Tega pa o naši Zugspitze le ne veste, kako zaslugu smo si mi Monakovci stekli za njo.“

Nisem si mogel domisliti, kako pridejo Monakovci do zaslug za Zugspitze; naposled vprašam: „Morda zato, ker mnogo lazite na to goro?“

„Na pravem potu ste,“ me pohvali mož, „a na vrhu še niste... Morda vam je znano, da je ta Zugspitze od l. 1893. pa do letos (1904) zrastle za celih 5 metrov?“

Ko mu odkimam, poškili proti meni in pravi: „Zdi se mi, da vi Avstriji v novejšem času ne zasledujete dovolj točno napredka v geografiji.“

„Domišljavi nismo bili Avstriji nikoli, skromnost nas je na vseh koncih in napredujemo pač, kolikor nam dopušča čas. Toda, kaj ima rast one lepe gore opraviti z zaslugami Monakovčanov? To mi povejte!“

„Saj prav to sem vam hotel povedati, a vi Avstriji ste vedno nestrpni . . . Ko se je dognalo, da je Zugspitze tekom desetih let postala za 5 m višja, so se profesorji na našem vseučilišču monakovskem vprašali, odkod ta prirastek. In napravil je zemljepisni odsek našega vseučilišča poučen izlet na Zugspitze, dobro opremljen. — kaj se mi smejete? Vi menda mislite, da so bili gospodje dobro opremljeni s klobasami in enakimi nepotrebščinami, ki jih nosite vi planinci s seboj?“

„S čim pa, če ne s tistimi klobasicami, ki nanje pri vas izpije tudi tujec na tešče dva vrčka piva?“

„Prosim vas, znanstven izlet! — Dobro so bili opremljeni s kemikalijami in naš najboljši gorski vodnik je nesel v obsežnem svojem nahrbtniku ogromen mikroskop.“

„Revež!“

„Da; grdo je zabavljalo, ko ni našel v nahrbtniku niti kapljice kake bridke pijače. — Na vrhu pa so možje preiskali tla in kaj mislite so našli?“

„Morda zlato rudo?“

„Bog ne daj! Čemu pa bo zlato v taki višini? Ne! Našli so pod mikroskopom, da obstoji tistih pet metrov, ki se je zanje povišala gora, iz zavrženih smodk, ogorelih vžigalic, iz tramvajskih vozniških listkov, zlasti pa iz monakovskega cestnega blata, ki so ga planinci nanесли na vrh. — K nam se pridite učiti geografije! Tako nazorno se pri Berlinu nastanek gora ne more razkazati: v Berlinu ni bilo blata, zato tudi tam, nikjer ni višjih gora.“ — — —

Dobro si se odrezal, vrli Monakovčan! Snažnost ulic, snaga v zasebnih hišah je v Berlinu res čudovita. To je prvi vtisk, ki ga

dobiš, stopivši z naših ulic na ravne berlinske ceste. Tu se res sme otrok malo povaljati, ne da bi se zamazal, kakor da bi ga potegnil iz testa. — Da bi prinesel kdo domov čevlje tako izdelane, kakor se pri nas zgodi vsakemu, ki ima ob količkaj slabem vremenu nekaj potov, to je v Berlinu malodane izključeno. Pretekli so tedni in tedni, da sem dajal čevlje snažit le iz navade; potrebni tega niso bili. Zato je tudi ostala obleka čednejša in čedne so veže, stopnice, sobe.

So pa tudi cestni pometači vedno na delu; cela truma se jih loti odločenega kraja in v kratkem času so ulice čiste kakor pri nas čisto jedva veže. Rad sem se ozrl na te pometače; to niso taki telesno že slabotni starci, kakor jih obično vidimo pri nas otožno, izmučeno in leno spravljati na kup najsilnejšo nesnago. Ne! Ti pometači so mladi ljudje, izvečine fantje od 16. do 20. leta; vsi imajo sivkaste, zelo praktične, nepremočljive uniformne obleke, vsi enake čepice, zelo pripravne metle in drugo orodje. Delo jim gre izpod rok, da jih je veselje gledati. Vedno so živahni, pojo in žvižgajo in se norčujejo drug iz drugega in iz izvoščekov. Ko opravijo svoj posel na enem mestu, vržejo metle na rame in hajdi z veselim korakom drugam.

Snaženje je pač sila olajšano, ker se lahko reče, da so vse ulice tlakovane z izbornim asfaltom. A asfalt je zopet le mogoč, ker leži mesto v popolni ravnini in ker se nobena ulica ne vzpenja v toliko, da ne bi mogel konj speljati voza tudi po gladkih asfaltskih tleh. Kjer je cesta količkaj bolj napeta, n. pr. pri vzvozu na mostove, tam je tlak lesen. Ta asfalt zabranjuje silni ropot, ki ga povzročajo vozovi, n. pr. po granitu, ter osobito olajšuje snaženje. In kako snažijo ta asfalt! Omenjeni pometači opravljajo svoj posel po dnevi; glavno snaženje ulic pa je po noči. To je edino pravilno! Po noči se snaženje in promet ne ovirata; tako se tudi zabrani nadlega, ki se včasih pojavi pri nas: da snažilec s svojim snaženjem onesnaži mimogredoče. Zaradi ogromnega prometa bi tako temeljito čiščenje bilo v Berlinu po dnevi sploh nemogoče; prične se, ko prekine cestna železnica svojo vožnjo. Vse se vrši po natančnem redu in sporedu; v mirnejših ulicah že ob enajstih, drugod o polnoči in še pozneje. Kakor sence se prikažejo ti ponočni tihi delavci. S celimi potoki iz vodovoda najprej opero ulico; potem nastopi poseben čistilen stroj, ki ga peljeta dva konja. Stroj obstoji iz nekake valjične ogromne ščeti, ki sega vsaj čez polovico ulične širine; ta ščet se vrti in ž njo se ulica pomete in obenem namaže

s posebnim oljem, ki zadržuje prah. Tako so zjutraj ulice kar bleščeče čiste. — Trotoar se seveda ne namaže; njega čistijo hišni gospodarji. Ker se pa na voznem tiru dela kaj malo nesnage in se odpravlja še sproti, zato je tudi ob hišah vse čisto; če ti tam pade klobuk na tla, ne bo ti ga treba mnogo čistiti. — Kdor pa bi prišel z obleko v dotiko s pouličnim tlakom, ta si je sicer ne bo kaj oblatil, niti v deževnem vremenu ne, pač pa — pooljil . . . Sicer promet ne pripušča, da bi se pešci gibali po voznem tiru.

Ta snaga je prava posebnost Berlina. Tudi občinstvo samo gleda nanjo; na javnih prostorih, šetališčih itd. ni nikjer po tleh tistih grdih papirjev, ogrizkov in olupkov kakor pri nas; vse se spravlja ali v žep ali v posebne koške, ki jih je postavila mestna uprava povsod z debelim napisom „Papierkorb“. — Te imajo, dasi ne povsod, zdaj tudi na Dunaju in umestni bi bili i drugod kot malo vzgojno sredstvo za občinstvo.

(Dalje prihodnjič.)

V črni noči.

Padla je črna noč na zemljo,
veter tuli ko volk strašno,
moji duši tako je hudo:

Ljubica daleč, prijateljev ni,
ki bi mi lajšali težke noči,
ko spati ni moč od neznanih skrbi . . .

Kdo tam na oknu mi trka nocoj?
— Jaz sem, prijatelj, prijatelj tvoj,
tavam okrog tu, le nič se ne boj! —

Znan se tako mi zdi ta glas.
Kaj si prišel semkaj v pozni ta čas?
— K tebi, moj ljubček, k tebi v vas. —

Stopim pred vrata. Nikogar ni,
v dalji perotja šum težko vrši,
— duše jok, smrti polet . . . in' vse molči . . .

Petruška.

Vitez Ivan.

Prva knjiga.

Pesem Vile in vitez.

I.

Vitez jaha skozi gozdni mrak.
 Tam je molk doma in večni mir;
 tam skrivnosti rajajo v skrovišču,
 ki si ga izbralo je božanstvo,
 da prvotnost zavetišče najde
 in se združi z večnostjo davnina.

Zunaj teče brez miru življenje.
 Vse se giblje, menja in pretvarja,
 rojstvo se povsod srečava s smrtjo,
 bol, užitek, tuga in veselje,
 hrepenenje, želja in hotenje,
 razočaranje, brezupnost, briga,
 vse se meša, povzdiguje, ustvarja,
 ruši, uničuje in ubija —
 Iz grobov pa vstajajo spet bitja,
 iz temin se dviga mlado solnce,
 v nedogled drevi življenje bujno, —
 večni boj, razvnetost vekovečna.
 V gozdu pa je tihi hram pokoja.
 Pravljica tam vlada iz davnine,
 večno mlada, krasna v tajnem čaru
 in živeča od dišav in žarkov,
 od dišav, ki mehki zrak blažijo,
 in od žarkov, ki zlaté vrhove.

Vitez jaha v gozdno sveto tajnost,
 kjer šumlja brez glasa bistri potok,
 kjer pokriva zemljo mah zeleni,
 nežni kakor bela noga Vile,
 po preprogah dražestno plešoča,

v bistrem se potoku kopajoča,
v vodi z ribami se igrajoča.

V gozdu gospoduje bela Vila,
zlate pravljice božanska hčerka,
vzor lepote in dobrote blage.
Vse jo ljubi. Njej cveto cvetice,
zanjo drevje se odeva z listjem,
v njeno čast pihlja hladilna sapa,
v njeno slavo srebrni se potok
in dišave v zrak pošilja roža.
Gozdni zrak vdihuje bela Vila,
ž njim mladost vdihuje vekovečno;
svežo vodo pije iz potoka,
nevenljivo srka ž njo lepoto;
solnčni žarki so lase ji stkali,
ki odevajo telo prekrasno
s plaščem prebogatih zlatih niti.
Ude je pomlad ji izklesala,
gibčne, mehke, nežne, vendar krepke;
leto ogenj je v očeh ji vžgalo,
zrelo bujnost je jesen ji dala,
a modrosti hladni mir je zima
v njeni krasni glavici shranila.
Srce bele Vile je dobrotá,
njena duša milost je božanska.

Bela Vila vlada v temnem gozdu.
Tema plava vseokrog med drevjem,
giblje se na vejah in po listju
in objema tisočletna debla.

Sredi teme, prav v osrčju gozda,
pa je dan, svetlejši nego dnevi,
ki po leti človek jih uživa,
vedno jasen, vedno poln toplote,
luč pa v tisoč barvah se preliva
in po zraku drhčejo odsevi
blagi, raznobojni, vedno novi,
da se dolgočasna enoličnost
ne rodi v prelesti in v krasoti.

Sredi dneva poje bela Vila
sladko pesem, milo in vabljivo
poje z glasom slavčkov in škrjančkov,
poje kakor sto srebrnih zvončkov
in nevidnih harf skrivnostne strune
spremljajo napev očarujoči.

V gozdni temi ni glasu, ne zvoka,
skozi temo pa prodira pesem
čez tri gore in čez tri doline,
a v četrti se odmev razlega.
Poje Vila pesem miloglasno: . . .

„Blešči, blešči, solnce milo,
svojih žarkov luč razlij,
da se bo moči napilo
vse, kar raste in živi.

Solnce zlato, vir življenja,
ti roditelj vseh lepot,
varuješ nas pogubljenja
in uničenja strahot.

Kri po žilah ti ogrevaš,
daješ jasno luč očem,
v živih dušah ti odsevaš,
čute vzbujáš ti ljudem.

Ti, ki na ravan zeleno
siplješ dneva blagi svit,
ti, svobodno porojeno,
večni si svobode ščit.

Kakor cvetje na planjavi,
kakor drevje vrh goré,
kakor zvezd nebroj v višavi
greje plamen tvoj srcé.

V tvojem žaru se razvije
bujno vsaka živa moč,
vsaka sveža kal razbije
svojih tesnih spon obroč.

Krepkih čutov koprnenje
v svojem plamenu plodiš
in svobode hrepenenje
dviga se, kjer ti goriš.

Tukaj ogenj žarkov tvojih
najčisteje se blešči,
tu svoboda v čarih svojih
najmogočnejše živi.

V log moj luč pošiljaš jasno;
v njej ni sence, v njej ni peg,
vse je tukaj svetlo, krasno,
čisto kakor marčni sneg.

Tu svobode je ognjišče,
večen plamen tu gori,
hram zeleni je svetišče
za srce, ki koprni.

Na svobode žrtveniku
žlahтна ambra se kadi,
tu ob njenem spomeniku
vsaka duša zakipi.

Sveti, sveti, solnce jasno,
grej življenje, zbudaj rast!
Pesem se razlegaj glasno,
poj svobode večno čast!"

Poje Vila pesem o svobodi
kakor slavček v lunini samoti,
da bi vsa sladkost se raztopila
v srcu in po žilah se razlila.
V njenem glasu mehka je miloba,
radost plava v njem otroško sveža,
hrepenenje se iz njega dviga,
v njem valuje zmagovalna slava,
v njem prepeva glasno moč jeklena.

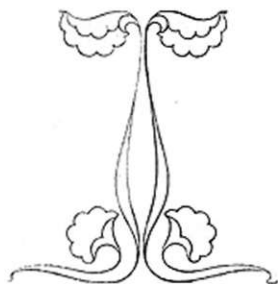
Čez tri gore pesem se razlega,
čez doline tri se glas njen nosi,
tam v četrti pa dolini hladni
nad potokom na zeleni trati
vitez Ivan sanja in preišlja
in vprašanja snuje brez števila.
V senci stare lipe konj se pase
mirno, brez skrbi in zadovoljno
grize sočno travo in zelišča.
Včasih se ozre po gospodarju,
včasih se napije bistre vode,
dalje zopet se pokojno pase,
ravnodušno maha z dolgim repom.
Vitez Ivan v globočine temne
težkih, mučnih misli se potaplja.
Pogled svoj upira v svod nebeški,
išče po višavah modra usta,
ki bi odgovarjati mu znala,
išče tajno znamenje na nebu,
ki bi pot življenja mu kazalo.
Biča, izpodbada svoje misli,
da bi k viru vsega izpoznanja
in uzroka prvega in zmisla
pohitele in na svojih krilih
ga odnesle k cilju koprnenja.
Nihče se v višavah ne oglašča,
nihče ne posluša, kaj vprašuje,
od nikoder znamenj ni pomembnih,
misli pa zaman po globočinah
temnih, skritih iščejo jasnosti;
zalete se, volja jih priganja,
ali cilja same ne poznajo
in le čuvstvo vodi jih na pota,
ki jim konec je v puščavah golih.
Mir nad čelom vitezovim plava,
v srcu mu vihar razsaja besen,
v duši se poraja divja kletev,
tajna sila v prsih se pripravlja,
da jo vrže celemu vsemirju
in skrivnostnemu božanstvu v lice . . .

Čez tri gore sem priplava pesem
kakor glas iz raja, zmagoslaven,
poln sladkosti, poln moči junaške.
Čez tri gore in čez tri doline
zazveni svobode jasna slava
in v četrti senčnati dolini
se razlega in od sten odmeva.

Vitez sliši pesem v svojih sanjah
in pretrese se mu duša v prsih
in mogočno zakipi mu v srcu
in iz misli mu nemir izgine.
Sanje vse se razprše po zraku
kakor megla, ko jo toplo solnce
z žarki svojimi do dna preplete
in jo izsuši z gorkoto svojo.
Vse pozabljene so zagonetke,
ki trpinčile so bolno dušo.
Pesem Vile jih je pokopala
v tajne nezavedne globočine,
kamor bistra misel ne posega.
Pesem Vile, pesem o svobodi,
zašumela je z opojnim šumom
vitezu v ušesih in mogočno
je zavladata v njegovi glavi.
Nov vihar zbudila mu je v prsih ;
novih so željá kali pognale,
v nove barve svet se mu odeva,
nova se po zemlji luč razliva,
svežji zrak vdihujejo mu pljuča.
Ko mladenič, ki je brez ljubezni
taval po neskončnih pustih cestah,
pa ugleda nepričakovano
v slutnjah davno ljubljeno nevesto ;
kakor potnik, ki v temini gozda,
ko je zgrešil pot in smer izgubil,
pa v trenutku črnega obupa
in drhčoče smrtonosne groze
luč zagleda in pokojno kočo :
zaigralo vroče je po živcih

in po tenkih vitezovih žilah,
da se vse je v njem izpremenilo
in je v dušo zrl si kakor v tujca.
Dvigalo se je valovje burno
njemu v prsih, kakor da je morje
izcedilo širo in globoko
se iz misli mu in čutov novih.
V glavi, v srcu — vse mu je prečudno;
nekaj v njem kipi, a mehka megla
mu objema um in briše meje,
ki so jih začrtali bogovi
med zavedno mislijo in voljo
in med temnim žitjem v globočinah
nezbujene, neprozorne duše.
Sladka slutnja dvigne se mu v glavi:
Tam, odkoder blagi glas prihaja,
tvoj je cilj, tam želje tvoje smoter;
tam je temnih vseh ugank rešitev,
tam je jasnost, tam je luč brez sence . . .
Trudnost težka, ki ga je tlačila,
zdaj odprhne; misel mu je lahka,
mlada moč razteza se po udih,
dvom izgine in junaška volja
pomladi in okreпча duha mu.
Ostro vitez Ivan zdaj zažvižga,
da se zvesti mu začudi konjič.
Dobra se žival ne obotavlja,
skokom prihiti do gospodarja,
in že jaha vitez kakor veter
po dolini brez steze in poti.

(Dalje prihodnjič.)

Ženitba kancelista Jareba.

Zgodba iz doline šentflorjanske.

Spisal Ivan Cankar.

I.

Kancelist Jareb je odprl oči ter pogledal v strop. Natanko nad njegovo glavo je lezla stenica; izgrešila je bila pot in je blodila na desno, na levo, preko velikih zelenih rož, ki so bile naslikane na zidu; naposled se je domislila in je hitela naravnost v kot ter po steni nizdol. Jareb se je tiho sklonil iz postelje, zgrabil je copato in je čakal; stenica se je potuhnila, počivala je dolgo časa in obadva sta molčala; komaj se je previdno in počasi napotila dalje, je zamahnil Jareb ter udaril z vso močjo po zidu; nato je zalučil copato po izbi in je zaklel.

Zgodilo se je redkokdaj, da je bil Jareb zle volje; kajti bil je rodoljub. Tisto čednost je imel, ki jo ima tako malo ljudi na svetu: bil je spodoben, tudi če je bil sam. Ampak tisto jutro, ko je zalučil copato po izbi, je bilo jutro brez primere.

Skoro do postelje je že sijalo svetlo solnce. Jareb je pogledal na uro, vzdignil se je v postelji ter se pokrižal. Ni molil zaradi pobožnosti, temveč zaradi spodobnosti in zato, ker je bil uradnik. Vedel je dobro, da so zapovedi njegove družbe in njegovega stanu enotne in nerazdeljive: urad, velika maša, procesija in molitev. Ko je odmolil, je zaklel vdručič.

„Jaz pa le vem, da me bo izpodrinil ta hudičev Hojzič!“

Vstal je in je stopil k oknu. Lepo jutro je bilo zunaj, vse dišeče in blaženo. Zdavnaj že se je bila vzdignila megla iz doline, v belem solncu so se svetile hiše, nebo, svetlosinje, visoko, še vse v poljutranjih sanjah, je bilo koprnenja vredno. Tik pod njegovimi očmi se je smejala široka cesarska cesta; onostran ceste je spala pod vrkami v večnem mraku globoka kotlina; nobeno uho še ni slišalo, kaj pripoveduje temna voda Močilnika. In tam, še dalje, strme gozdovi v nebo; tiho, obzirno trepeče jutranja luč čez njih tihi mrak . . . Lepo jutro je bilo zunaj, njegovega srca pa ni potolažilo.

Oblačil se je počasi in zelo skrbno. Ko se je bril, je ugledal tik pod nosom droben, rdeč mozolj in se je hudo prestrašil.

„Na nosu naj bi bil zrasel, sredi nosa; še lepše bi bilo!“

In mozolj, ki je bil tako nežen in droben, da bi ga nepazno oko nikoli ne ugledalo v senci košatih brk, se mu je zazdel nenadoma čudovelik, ves žareč in bahat v nekrščanski zlobi. S skrbljivo ljubeznijo je ogledaval Jareb svoj obraz; in ko je ogledaval, je bil napol srdit, napol zadovoljen.

„Lep obraz je bil nekoč!“ je pomislil v tihi otožnosti. „Lep obraz je bil in rad sem ga imel in še zdaj bi bil uvaževanja vreden, da bi tega mozolja ne bilo . . . čez noč se je izrinil iz kože, skrbi so ga rodile in hude sanje . . .“

Kraj oči se je grbila koža v tenko skrite sramežljive gube. Jareb ni vedel, ali bi jih bil vesel, ali bi se jih bal. Zakaj kakor so bile znamenje poltrudnih let, tako so bile tudi znamenje rodoljubne dobrohotnosti. Redki so ljudje, ki jim je bil Bog dodelil tiste sladke, mehkožno smehljajoče gube, prijazno pozdravljajoče; skoro nobeden drugi jih nima razen tistih, ki so doživeli vižmarski tabor. Ostalo je kraj oči kakor lep spomin.

Namočil si je lase z blagodišečo vodo, ravnal si je prazniško prečo od čela do temena in je mislil nevesele misli. Ni se dalo reči, da so lasje že osiveli, ampak tudi se ni dalo reči, da so ostali lepo kostanjevi. Prijatelj bi vzkliknil: „O, Jareb, kako svatovska je tvoja frizura!“ Sovražnik pa bi pogledal postrani: „Saj si že siv, norec! Molit, molit!“ — In če bi bil Jareb zadovoljnega srca, bi verjel prijatelju, če bi bila njegova duša potrta, bi se vdal sovražniku. Niso bili lasje ne sivi, ne kostanjevi; „vrag vedi, kakšni so!“ je vzdihnil Jareb in takoj se mu je razvedrilo srce, ko se je ozrl nekoliko niže in je ugledal košate, temnokostanjeve, fantovsko zavihane brke.

Tudi najdostojnejši človek in največji rodoljub je včasih popogumen in samostojen. Ta redka in velika čednost se pojavlja po navadi le v malenkostih, ampak pojavlja se. Nekateri imajo krepko hojo, drugi kolnejo, da, celo taki so, ki nosijo klobuk postrani. Jareb je imel fantovsko zavihane brke. Morda je nekoliko pretiraval, ampak vendar je bilo nekaj resnice v njegovih ponosnih besedah: „Dobro vem, da nekaterim ljudem niso pogodu moji brki; zadnjič me je okrajni glavar hudo pogledal . . . toda jaz sem samostojen človek, štiridesetleten mož in vesten uradnik; da bi bilo veliko takih, bolje bi bilo narodu!“

Poslednjikrat se je ozrl v ogledalo, pomaknil je okrogli svetli klobuk precej nizko v čelo, kakor se spodobi uradnikom, stopil je parkrat po izbi s krepko lagotnim, mladeniškim in vendar popolnoma spodobnim korakom, zavzdihnil je in se je napotil.

Prelepo jutro je bilo, dolina šentflorjanska pa ni uživala te lepote s hvaležnim in veselim srcem. Neprijazna senca, kakor slutnja še nepoznanega zla, je ležala preko doline; oči je niso videle, duša pa jo je globoko občutila.

Ko je stopal Jareb z lepo umerjenimi koraki po beli cesarski cesti, je bil njegov obraz resen in mrk, skoro sovražen. Gledal je v tla, včasih je udaril z drobno palico po kamenju, nasutem ob cesti. Z lahkimi, poskakujočimi koraki mu je prišel naproti davčni praktikant Jerina, mlad in lahkomišeln človek, ki še slutil ni resnobe in dostojanstva uradniškega življenja. Oblačil se je precej malomarno, klobuk je nosil postrani, smejal se je neprestano, če je bilo potreba ali ne, in z vsakim vagabundom je pil bratovščino; po noči, kadar je spala vsa dolina šentflorjanska, je sedel ob oknu in brenkal na citre, tako da so se budile v pol vzdrاملjenih srcih pohujšljive sanje.

Široko je zamahnil Jerina s klobukom in je pozdravil tako veselo, kakor da ni ležala neprijazna senca na dolini šentflorjanski in na resnem obrazu Jarebovem.

„Že tako zgodaj, gospod Jareb? Lepo jutro je, lep večer bo!“

Jareb je pogledal jezno, komaj se je dotaknil klobuka s kazalcem in je šel molče dalje.

Jerina je gledal začuden za njim, nato je nenadoma nabral ustnice kakor v poljub in je tiho zažvižgal predse.

Ko je prišel Jareb v bližino Hojzičeve krčme, je krenil na drugo stran ceste in je pospešil korake; toda Hojzič, ki je stal na pragu golorok in v copatah, ga je ugledal ter ga je pozdravljaval z obema rokama.

„Hej, kam tako naglo, gospod kancelist?“

Jareba je zgrabil tolik srd, da je zardel v obraz.

„Delat, lenoba, delat!“

„Kdo pa bo danes delal, gospod kancelist?“ se je zasmejal Hojzič za njim.

Kakor je bil Jareb spodoben in miren človek, tako da je zaklepal svoje srce vsem strastem, velikemu sovraštvu in veliki ljubezni: kadar je ugledal Hojziča, mu je zavreła kri; in kolikor večji je bil srd v njegovem srcu, toliko bolj srdit je bil nazadnje nad svojim srdom samim. Že pred mnogimi leti, takoj v prvem trenutku,

ko je ugledal Hojziča, je čutil Jareb: ta človek sedi tam in molči in me zasmehuje! Zakaj Hojzič je bil popolnoma nespodoben človek; ni je bilo nečednosti na svetu, ki bi se ne bahal ž njo; razkazoval je svoje grehe in hudodelstva z očitno radostjo in prešernostjo, v pohujšanje vsej dolini šentflorjanski. Samec je bil, mlad krčmar, postaren fant, in nobena ženska, še tako čednostna in sramežljiva, ni šla mimo njegove hiše, mimo njegovih hudobnih oči, da bi ne zardela ter pogledala v tla; nič ni rekel, še nasmehnil se je komaj in takoj je človek vedel, kako in kaj. V cerkev je res hodil, še k deseti maši je prišel včas, toda boljše bi bilo, da bi bil ostal doma; če se je useknil med pridigo, so vedeli vsi, da se ni useknil iz potrebe, temveč Bog vedi zakaj. Najbolj nespodoben pa je bil v politiki in v javnem življenju doline šentflorjanske; vse je oskrnil, česar se je dotaknil, kar je le pogledal s svojimi nečednimi očmi. Ko so blagoslavljali čitalniško trobojnico in je gorela vsa dolina šentflorjanska v rodoljubnem ognju, se je prikazal nenadoma s tremi pijanci in je razvil frankfurčanko sredi trga; neki rodoljub, ki je bil prišel iz Trsta, se je razjokal vpričo ljudi. Župan Frfila je ljubeznivo posvaril Hojziča in ga je vprašal, čemu tako malopridno vedenje; pijani Hojzič pa mu je odgovoril: „Zategadelj, da pride malo življenja v ta rodoljubni dolgčas!“ Jareb, ki je slišal te grde besede, je bil ogorčen in je zmajal z glavo, učitelj Šviligoj pa je rekel: „Mnogo nas še čaka narodnega dela!“ Zelo čudno pa je bilo, da je edini Jareb resnično in od srca preziral nespodobnega Hojziča; vsi drugi so ga imeli natihem radi in so se smehljali v sladkem zadovoljstvu, kadar so ugledali njegov prešerni obraz. Zakaj taka je človeška natura in to je njen izvorni greh, da je nagnjena bolj na hudo nego na dobro stran.

Prostrani trg pred sodiščem je bil ves potopljen v belo jutranjo luč. Hiše so se lesketale veselo in prijazno, kakor ob nedeljah popoldne: sodišče samo, visoko in gosposko, čitalnica, županova hiša, Majerjeva štacuna — kamor je človek pogledal, sama lepota in radost. Trg pa je bil tih in prazen, kakor cerkev po litanijah; nobenega uradnika ni bilo pred sodiščem, da bi mežikal v solnce in pušil smodko, na pragu Majerjeve štacune ni stal počesani komi Rudolf in duri so bile zaprte, čitalniška okna so bila zagrnjena kakor ob veliki narodni žalosti. Edini župan je stal pred vežo, vrtel je na trebuhu palec ob palcu, gledal je proti nebu in je bil ves potrft. Ko je ugledal Jareba, se mu je razvedril obraz le toliko kakor človeku, ki je željan tolažbe in ve, da ni tolažbe zanj.

„Zdražba in prepir sta se naselila v dolino šentflorjansko!“ je odgovoril Jareba.

Jareb je molčal in je samo pokimal.

„Ali veste, kaj sem videl sinoči?“ je vprašal župan.

Jareb je nekoliko vzdignil obrvi.

„Ne vem, če sem natanko videl, ampak videl sem. Spat sem šel zgodaj, ko se je šele mračilo; pod noč, takole ob desetih, pa se zbudim; zdelo se mi je, da me je poklicala moja rajna žena. Stopim k oknu — lepa noč zunaj; nikjer ni takih noči kakor v dolini šentflorjanski. Vse tako tiho, da me je bilo skoro strah. Drevje tako črno, da si nisem upal pogledati ne na vrt, ne na cesto; jagredi so se dotikale neba in tako se mi je zdelo, kakor da vise zvezde na njih. Nebo pa je bilo tako svetlo, kakor ga še nikoli nisem videl, čisto belo. Nenadoma — ni bil ne oblak, ne senca ni bila — odkod senca? — se zatemni nebo vse od izhoda do zahoda, silna ptica s silnimi črnimi perotmi se prikaže nad dolino šentflorjansko in jo obsenči vso; jaz sem se pokrižal, hitel sem v posteljo in sem se odel čez glavo . . .“

„Sanjalo se vam je, župan!“ je odgovoril Jareb.

„Ni se mi sanjalo. Še zdaj vidim tisto ptico: glejte, ena perot se je dotikala tam Žalostne gore, druga je zamahovala polahko nad Kórenom, kljun pa je strmel proti Ljubljani . . . tako sem jo videl. Vsa dolina šentflorjanska je bila v senci in mrzel veter je zapihal . . .“

„Znamenja so!“ se je vdal Jareb in tudi njemu je bilo sitno pri srcu.

„Znamenja so in takoj rano sem premislil in dognal, kakšna znamenja. Zatorej pravim: zdražba in prepir sta se naselila v dolino šentflorjansko!“

Jareb se je nasmehnil prijazno-otožno, pokimal je z glavo počasi in trudno ter se je okrenil; župan pa ga je prijel narahlo za roko pod komolcem.

„Še eno besedo, eno samo besedo!“ je izpregovoril tiše, skoro slovesno. „Ne maram izpraševati vašega srca, tudi ne maram ugibati vaših misli, ampak tole vas vprašam: „Ali je res, ali ni res, da se bo vršila nocoj tista komedija, ki je zoprna Bogu in ljudem?“

„Res je!“ je odgovoril Jareb in nekoliko zlovoljnosti je bilo v njegovem glasu.

„Jaz ne vem, kako mislite o tej stvari, gospod Jareb, le toliko rečem: ni nam Bog poslal tiste ženske, temveč zlodej jo je poslal!“

Globoko zamišljen, potrft in nemiren je šel Jareb preko ceste v urad. V temni veži mu je prišel naproti debeli, človekoljubni sodnik in vzdignil obrvi, ko je ugledal Jarebov temni obraz.

„No?“

„Tako, tako, gospod sodnik!“ je odgovoril Jareb in v ponižnih besedah je bila ponižna misel: „Žalosten je človek, toda vdano trpi svojo žalost!“

Stopil je v izbo, pokimal je mimogrede pisarju in je sedel za mizo, da bi razvedril in potolažil svoje srce s koristnim delom. Toda glej, kam strme oči, kam lete misli? . . .

Jareb se je trudil, da bi spoznal vzrok in izvor svoje bolesi, tistega temnega nemira, ki je bil tako velik, da se mu je tresla roka in je škropilo pero. Trudil se je, spoznati ni mogel. Pogledal je na nebo, ki se je belilo zunaj v jasni luči, in takoj se je domislil ptice, ki je visela po noči nad dolino šentflorjansko ter jo vso zasenčila. Pomislil je na ptico in se je razsrdil.

„Sanje pijanega strahopetca . . . ampak Bog vedi, če so bile sanje . . .“

Ves prestrašen, kakor da je bil ugledal vedomca tik pred seboj, je izpustil pero iz trepetajoče roke, naslonil se je globoko na stol in je povetil glavo.

„Tudi jaz . . . saj sem tudi jaz videl sinoči ptico na nebu . . . Ko je razprostrla črne peroti, je sklonila glavo prav do zemlje in je usekala s kljunom naravnost v moje srce . . .“

Kakor da se je bilo pretrgalo zagrinjalo od vrha do tal, je ugledal Jareb nenadoma svoje čudne sanje.

Komaj pol ure, predno se je vzdramil — morda je sijalo zunaj že tisto lepo jutro — so se odprle duri in v izbo je stopila ženska. Ugledal jo je, dolgo je strmle vanjo, ko je stala med durmi. Od začetka je bilo njegovo telo kakor leseno, še z mezincem ni mogel geniti; na obrazu mu je ležalo kakor težka mrzla maska. Nato je zganil najprej z nogo, nato z roko, zbral je vso moč trepetajočega telesa in je vzdignil odejo preko obraza.

„Kaj se me bojiš, Tone? Kaj me ne poznaš več?“ je vprašala ženska.

Pod odejo je ležal in je slišal natanko vse njene besede in je odgovarjal.

„Pojdi od mene! Pojdi od mene! Nič več te ne poznam, zakaj ženim se!“

Tako je odgovarjal, dihal pa je težko in pot mu je lil po obrazu in po vsem životu.

Počasi je stopila ženska k njegovemu vzglavju; ni slišal njenih korakov, temveč čutil jih je. Tudi ni ne slišal ne videl, kako se je iztegnila njena dolga, bela roka ter se doteknila odeje. Samo čutil je v srcu, od groze molčičem, kako je stala ob njegovem vzglavju ter se sklanjala čisto blizu k njemu.

„Zbogom, zbogom, Beti! Pojdi od mene! Pojdi od mene!“ je vzdihoval Jareb in prosil.

Toda ženska ni bila usmiljena, ni slišala njegove tihe prošnje. Prijela je za odejo s svojo tenko, belo roko in počasi, polagoma, oprezno, obzirno, natihoma je odgrinjala Jarebov prestrašeni obraz.

In ko ga je odgrnila, se je prestrašila sama in roke so ji omahnile.

„Kaj si to ti, Tone?“

Jareb je ležal mirno, samo njegove oči so bile široko odprte in so se svetile v jutranjem mraku. Vse njegovo telo pa je bilo težko in nerodno, ne mogel bi se geniti drugače nego bolno vzdihujoč:

„Kaj si to ti?“

Vprašala je, on pa je strmel vanjo s prestrašenimi očmi.

„Jaz sem . . . jaz sem Anton Jareb . . . in zdaj, strahotna ženska, pokliči svojo družbo, vse svoje zakletnike, da naj se spravijo nadme . . . molil sem, ne bojim se jih . . .“

Ni se bal; zakaj bil je spodoben človek; zobje pa so mu šklepetali in trepetalo mu je telo.

„Ničesar se ne bojim!“ je govoril trepetaje in mraz mu je bilo. „Ampak samo nikar . . . samo nikar drugim ne povedati!“

Ženska je stala ob postelji, poslušala je, sklanjala se je globoko k njegovemu licu.

„Tone!“

„Pojdi od mene, Beti! Koliko ljudi je na svetu, koliko jih je in kako so bogati!“

„Saj mi še v obraz nisi pogledal, Tone! Vsaj v obraz mi poglej!“

Počasi je okrenil glavo in se je prestrašil še veliko bolj; mraz mu je segel od čela do nog.

Obraz je bil droben, bolehen, bel, toda nežen in čudolep, ves nebeški, kakor obraz svete Neže na starih cerkvenih podobah. Oblečena pa je bila ženska v temne, razdrapane cunje, vse premočene, kakor da je bila prišla naravnost iz vode. Lasje so bili ovenčani

z mokrimi potočnicami, v levi roki pa je držala šopek potočnic in belih rož; tako je bila podobna Ofeliji, ki jo je videl Jareb nekoč v gledališču.

„Kod si hodila, da je tako premočeno tvoje krilo, in zakaj te potočnice v laseh in v roki?“

„Daleč sem bila, dolgo sem hodila . . . bolno je bilo moje srce, zdaj pa je ozdravelo in je mirno.“

„Če je mirno tvoje srce, pojdi od mene . . . tudi moje srce je mirno, spodoben človek sem.“

„Zmerom je bilo mirno tvoje srce . . . Zelo sem te ljubila, tako sem te klicala, kakor mater, hudo sem jokala po tebi . . .“

Jareb je iztegnil tresočo roko, da bi se branil, obraz pa je obrnil v steno.

„Minilo je, minilo! Davna leta so, pozabljena, v nič utopljena; ni spomina, ne veselja, ne bridkosti ni! Zdaj sem spodoben človek in ženim se!“

„Tudi jaz te ne ljubim več . . . minilo je!“

Jareb je vztrepetal, čudna groza mu je legla v srce in na vse telo. Zastokal je hripavo, zamolklo, kakor pod očmi razbojnika.

Tiho se je vzravnala ženska, tiho, da ni ne slišal ne videl njenih korakov, je stopila proti durim. Ko je stala med durmi, se je vzdignil v postelji, obraz se mu je spačil v zlobi in v strahu in klical je s tako hripavo kričočim, sovražnim in prosečim glasom, da se je vzdramil onkraj potoka učitelj Šviligoj, stopil k oknu ter zmajal z glavo.

„Betí! Pojdi od mene, ampak tako ne pojdi! Vse pokličí, vse skličí, kolikor jih spi tam v jamah! Vsi pridite — nate moje telo in mojo dušo! Stori, Beti, kar poželi tvoje razžaljeno srce — ampak ne ljudem! Ne ljudem! Beti, jaz sem spodoben človek!“

Nič ni bilo zapisano v njenih očeh, če je slišala njegove besede; tiho so se odprle duri, tiho so se zaprle . . .

Ko se je Jareb vzdramil, ni mislil več na čudno ponočno zgodbo; popolnoma je pozabil Ofelijo, njene ovenčane lase, njen obraz in njene besede. Edino, kar je ostalo v srcu, je bila grenka zlovoljnost, kakor po večeru, prečutem v pijani družbi.

In zdaj, glej, se je pretrgalo zagrinjalo nenadoma od vrha do tal. Ofelija je stopila predenj, kakor je stala po noči, s svojim bolnim, belim obrazom, s potočnicami v laseh in v roki; slišal je njen glas, kakor ga je slišal po noči, njen očitajoči, proseči glas, ki je skrival temno, grozopolno skrivnost. In obšlo ga je kesanje.

„Vsaj eno ljubeznivo besedo da bi ji bil rekel! Zakaj sem bil tako neroden, tako plah — saj so bile sanje! V sanjah bi ji bil lahko rekel ljubeznivo besedo, na primer: Rad te imam, zelo te ljubim, draga Beti, ampak tako je in tako. Jaz sem spodoben človek in tako! — Pa nič! Tresel sem se kakor pred nebeškim sodnikom in čisto brez pameti sem bil! Potolažil bi jo bil z ljubeznivo besedo, razjokala bi se bila in bi šla in bi se ne prikazala nikoli več. Poceni so ljubeznive besede, v sanjah še celo . . . Kriste, povej, kaj so bile sanje? Tudi župan pravi, da se mu ni sanjalo, ko je videl črno ptico na nebu! . . .“

Jareb je strmel predse in se je pogovarjal s svojim potrtem srcem; aktov se ni dotaknil, pero je ležalo na mizi.

Vzdramil ga je debeli sluga, ki je stal pred njim.

„Tole sem prinesel!“

Izročil mu je pismo in v pismu je bilo napisano:

„Prikažite se nocej! Liza.“

Črke so bile velike in nerodne, ampak besede so bile sladke. Razvedril se je Jarebu obraz in razvedrilo se mu je srce!

„Matijec, takoj mi prinesi pol litra črnine!“

Od začudenja je obstrmel Matijec in se ni ganil, tudi pisar je izpustil pero in je pogledal z osuplimi očmi in ves prestrašen.

„Le prinesi, Matijec, le prinesi, in nič ne glej! Svet je lep in kakor ustvarjen za spodobne ljudi!“

Matijec je šel, Jareb pa je vstal in je stopil k oknu. V prelepi sinjini je sijalo nebo, nobenega oblaka ni bilo na njem, tudi ne najtišje sence. Župan je bil stopil golorok iz veže na cesto, pogledal je proti oknu in je pokimal; tudi Jareb je pokimal in se je prijazno nasmehnil.

(Dalje prihodnjič.)

Mladosti.

Spomlad ti moja, majnik moj,
za mano si;
in v daljni glorji sled se tvoj
jasno žari.

Za tabo zrem in ni okó
od solz rosno;
zrcali tvoje glorje sled
se v njem samó.

Utva.

V Babilonu svobode.

Piše Vladimir Levstik.

I.

Na poti. Prihod v Pariz. Prvi vtiski. Umetniške razstave.

esniki, umetniki, literatje in podobni idealneži navadno hrepene po solnčnem jugu, po sinjem morju, zlatih citronah, temnem lovorju in laških signorinah, bogme, potemtakem moja malenkost naposled še ni popolnoma izgubljena za vso nepopisno prelest in za vse vrline filistejskega življenja, kajti že izza prazgodovinske dobe moje pameti me domovina Rafaela, Michelangela, Macchiavela in Eretinca nikdar ni mikala tako, kakor sem hrepenel od nekdanj, da bi zagledal nekoč ponosno stolico vsega prosvetljenega sveta na bregovih Seine, tisti Paris, o katerem je dejal že kralj Franc I.: „Paris, ce n'est pas une ville, c'est un monde!“ — Pariz ni mesto, temveč svet.

Vleklo me je tja, kjer so kralj za kraljem, vlada za vlado in darovatelj za darovateljem nakopičili najdragocenejša dela umetnosti vseh dob v tako ogromnih muzejih in galerijah, da jih zemlja nima bogatejših, tja, kjer vsak korak navdaja popotnika z novimi spomini na dobe, neizbrisne kakor v zgodovini mirnega razvoja človeštva tako v tisti, ki se piše z ognjem in mečem; gnalo me je slednjič in v prvi vrsti na tla, ki jih je revolucija za revolucijo navdahnila z divje veličastno romantiko in nevenljivo poezijo slavnih tradicij. Kako pa sem dospel do tega cilja, to popišem laglje od svojega hrepenenja: začutil sem v žepu sedemdeset goldinarjev in obšla me je trmoglava fiksna ideja, da jih najlepše obrnem za vozni listek do Pariza. Zgodilo se je. Sedemdeset goldinarjev! Ne vem, če po navadnih človeških pojmih ni grdo ali celo smešno, da izdam takratni statusquo svoje blagajne; toda zagrizeno sem prepričan, da smem kot slovenski literat poudarjati toliko premoženje s ponosom, če že ne z opravičenim napuhom in z utemeljeno ošabnostjo.

Ni mi treba omeniti, da je bil prijatelj Tratnik edini, s katerim sva si segla v roko na ljubljanskem kolodvoru. Opisoval ne bom

ur, ki sem jih preživel na Dunaju, kjer sem slišal iz ust Otona Zupančiča zadnjikrat — in prav lahko, da v resnici zadnjikrat — slovensko govorico. Napetost, s katero sem se bližal obljubljeni deželi, je naraščala od kilometra do kilometra in brisala vtisk za vtiskom. V Monakovem sem se seznanil z dvema odličnima predstaviteljema nemške kulture, z nemškim pivom in nemškim tobakom; in priznati moram, da sta mi vrlo imponirala in zatrla v meni najposlednejši ostanek patriotizma.

Na vseh progah me je presenečalo to, da nikdar ni zmanjkalo sopotnikov Rusov: ko je izginil čifut s slokim nosom, zavil v preobčutno meglo fizičnih nevrilin, je vstopilo par delavcev, odhajajočih za kruhom na vse konce in kraje sveta, in za njimi družba dijakov in dijakinj, bližajočih se raznim inozemskim vseučiliškim stolicam med neumornimi debatami. V brzovlaku iz Monakovega v Linden, kjer se je poleg mene navzlic mojemu demonstrativnemu zehanju brezobzirno golobčkala priletnomlada zakonska dvojica, sem slišal iz sosednjega oddelka že od kraja dva ženska glaska in debel bas, ki so v blagoglasni ruščini razpravljali to in ono iz dijaškega življenja in žalostnih razmer na Ruskem. Ker mi je dolgočasni parček zapiral razgled skozi okno, sem stopil v kuloar, da se nagledam pokrajine. V tistem hipu pa se po nerazložljivem ukrepu usode odpro tudi sosednja vrata, vse se kakor nalašč močno zamaja in mična slovanska sestra še ni bila dobro zaprla kljuko, ko se opoteče naravnost v moje naročje. Nehote se mi je posrečilo, da so moja usta bliskoma storila to, česar ne smejo izdati . . . Sunkoma se mi je izvila sosedinja; nemara v prvi osuplosti ni vedela, v katerem jeziku naj me ošteje. Prehitel sem jo s tem, da sem z vso mogočo dvorljivostjo pogrel par nerodnih poklonov in se kar najpredrznejše opravičil v njeni materinščini. Predstavil sem se ji in brez prevelike težave zanetil pogovorček, kajti njenega ogorčenja, ki se ji je tako dobro podalo, je bilo v mojo žalost le prenaglo konec, kakor hitro sem izpregovoril prve ruske besede.

Med tem so se odprla vrata in črnolasa, suha moška glava je radovedno pogledala za tovarišico.

„Zemljak našolsja, Pavel Ivanovič!“ me je priporočila ljubezniva Vera Feodorovna; trenotek kasneje sem bil njih tovariš.

Pavel Ivanovič je bil strahovito dolg in suh, v obraz pa zelo podoben Gorkemu. Poleg temnolase Vere Feodorovne sem bil predstavljen še blondinki Ani Fominišni, ki se je odlikovala z nenavadno obilno zunanostjo. Vsi trije so se peljali v Švico študirat. Naš raz-

govor se je kmalu obrnil na resne stvari; vprašal sem Pavla Ivanoviča, kako je z revolucijo v domovini.

„Da, tam teper streljajut naševo brata!“ Moj sopotnik je zaklel in mi začel razvijati čin za činom pretresljivo dramo boja med tiranido in dramečim se narodom z mirnim in resnim, tuintam celo nekoliko sardonskim glasom, brez vsakršnega lepoticja in retorike. Ni mu zadržtela beseda, ko je pripovedoval o tovariših, o svojem lastnem bratu, ki je padel ob njegovi strani na moskovskih barikadah, niti takrat ne, ko je povedal, da je bila njegova zaročenka pred vojnim sodiščem obsojena na smrt in ustreljena. Majhen sem se zazdel pred njim, ki mu je vzel zatiralec vse, kar je imel, in čutil sem, zakaj takšni borilci za svobodo ne poznajo pardona. Naposled je odprl telovnik in pokazal majhno rdečo jamico na desni strani prsi.

„Kje ste to dobili?“

„V Moskve,“ se je glasil odgovor. In tistikrat se mi je skromni Pavel Ivanovič zazdel ponosen.

„Lepše je od carjeve svetinje!“ sem vzklihnul ganjen ter mu stisnil roko. Vera Fedorovna me je hvaležno pogledala: vse rosne so bile njene oči.

Nato sem začel pripovedovati tudi jaz o svoji domovini. Ko sem bil pri kraju, je vprašala Ana Fominišna:

„I Slovjency ne buntujut? Nikogda?“

„Oh! Še zahvaljujejo se!“ sem odgovoril in narisal v primer zgodovino Napoleonove Ilirije in marsikaj iz polpreteklih dni. Omenim naj, da sem slikal naš bedni položaj z vso spretnostjo jezika, ki mi je bila na razpolago. Prvič zaradi splošnega mnenja, ki je vselej važno, kajti podlaga slovenskoruske vzajemnosti ni to, da si profesorji z zmagoslavlnimi obrazi pripovedujejo, koliko imamo rokopisov, literarnih „pravd“ in podrtih gradov in iz kakšnih vivčkov so pušili naši očetje. Drugič za to, ker me je bilo vobče nekako sram, da nas Rusi vsled naše zanikarnosti tako malo poznajo; med Gradcem in Bruckom me je vprašal ruski rudarski tehnik, če govorim slovenski ali ruski in če ni Ljubljana blizu Cetinja, slično, kakor jo je neki monsieur na dunajskem francoskem poslaništvu povodom mojega potnega lista hotel presaditi na Tirolsko. In slednjič zategadelj, ker sem videl, kako mi povesti o naših križih in težavah pridobivajo posebno in neprikrivano sočutje Vere Fedorovne, ki me je navdajalo z nepopisno udobno naslado.

Naposled smo izpregovorili o slovstvu; Koršev prevod Prešerna je bil Ani Fominišni po imenu znan, toda nihče izmed modernih,

kar je seveda umevno in naravno, dokler so našim veleučeniim stebrom in prvoboriteljem slovanske vzajemnosti slovniške korenike važnejše od interesov modernega življenja.

Toda dovolj o tem; povedati hočem le, da sem se zelo težko ločil od svoje ljubeznive in zanimive družbe, ko je napočila ura slovesa.

Švica me je očarala. Predstavljal sem si jo kot krasen vrt, kjer pa mrgoli Angležev in drugih tujcev kakor mušjih pik na hlevskem oknu, da človek niti trave ne vidi. Toda bilo je drugače: izkušnja me je prepričala, da je tistemu, ki ima premalo denarja za velike hotele, individualnost tujine še vedno očitna. Elizijško lego ima Curih; kdor se mu bliža po brezkončnem ovinku železnice, temu se zde njegove majčkene vile z zelenimi okni kakor drobna gnezdeca v velikem raju. Basel mi je ugajal manj; pač pa je pokrajina od Basla tja do Dellemonta nepretrgana vrsta prirodnih krasot, posebno tistemu, kdor ne ljubi velikega pompa planin. Toliko ritma je malokje v gozdnatem hribovju in v reki, ki se vije ob njem; filistejec seveda bi rekel kvečjemu, da kaže vsepovsodi skalnata rebra in tuintam porušen grad, ki čepi visoko zgoraj liki star sokol na svoji pečini.

Francoščina se sliši poleg nemščine že od Curiha začenši, od Dellemonta dalje pa izključno. Tudi obrazi moški in ženski mahoma zadobe francoski tip. Namenoma sem prestopil v oddelek za nekadilce, in sreča je hotela, da sem na treh primericah hkratu lahko občudoval gracijozno zunanost drobne Francozinje.

„Delle! Tout le monde descend!“ Delle je prvo mestece na francoskih tleh in ima, kakor sem se prepričal med dolgim čakanjem na drugi vlak, prijetno lego in lepo staro cerkev v romanskem slogu.

Tirali so nas v carinski urad, kjer se mi je posrečilo unesti roki pravice dokajšnjo zalogo nemških cigaret, s katerimi sem se bil založil še v Monakovem, kajti vsi so mi pripovedovali, kako slab in drag je tobak na Francoskem. In to je resnica. V Delli sem ostal do večera; vlak, ki je imel voziti dalje, se je bil zamudil. Temnilo se je že, ko smo zdrdrali proti Belfortu in Parizu.

Zjutraj sem nestrpno brisal rosno šipo in gledal skozi okno. Kdaj pridemo v Pariz? Vsi moji živci so trepetali. Tirov je postajalo čudno mnogo; tuintam skupina hiš, postaje pa nobene. Na obzorju megla, siva megla — iz nje pa mole nekaki dimniki in strehe; tuintam švigne mimo okna osamljen vagon . . . Obšla me je radostna slutnja; sopotniki so pobirali prtljago!

In že smo se peljali v Pariz! Zmračilo se je naokoli: kroginkrog vozovi, stroji in tiri, kričanje delavcev in mrgolenje popotnikov.

Nad nami se je bočila zakajena streha orjaškega kolodvora Gaze de l' Est.

Izstopil sem, doblodil do izhoda, sedel na prvi parni tramvaj in se odpeljal naravnost v slavnoznaní Quartier Latin.

Kakor hitro sem se začutil na prostorni „imperiali“ mestne železnice, se mi je zazdelo čudovito svetlo; okrog mene je bil že jasen dan in po vseh ulicah je vrvelo veselo, nikdar trudno pariško življenje. Malo dni pred mojim prihodom je posetil Pariz odličnejši gost, — londonski lordmayor, kateremu v čast je bilo še polno zastav in slavolokov. Tam, kjer se deli široki bulvar od kolodvora do drugega konca mesta v Boulevard de Straßbourg in v Boulevard de Sebastopol in se križa z bulvarjem St. Denis, je bil ta visoko v zraku ves preprežen z zastavami in girlandami, med njimi pa se je blestel pozdrav: „Welcome!“

Življenje na pariški cesti in zlasti na bulvarju je dokaj drugačno nego pri nas. Mestnih železnic in omnibusov je brez števila; vsak hip švigne mimo tebe avtomobil in te pozdavi s smrdljivim sinjim oblakom. Izvoščki in zasebne kočije vozijo z gumijevimi kolesi; okovanih, kakor v Ljubljani, se niti ne spominjajo več. Blago in tudi najtežji tovari se prevažajo zgolj z avtomobili, le tuintam, posebno v stranskih ulicah, te sreča visoka dvokolnica stare galske pasme, mnogo višja od naših voz in zaprežena s težkim, ogromnim mišičavim konjem. Oddaleč je tak pogled dokaj slikovit, posebno če se ti ponudi na starinski, strmi ulici, kakršne se ponekod razpletajo v ozadju velikih cest, in če leži v zraku še rahli ton jutranjega razpoloženja; takrat se ti zbudi spomin na tiste čase, „cum Caesar Gallis bellum intulit“, ki pa ti kmalu mine, ko se starodavna kola približajo in tvoj nos začuti, da ne vozijo niti „multam pecuniam“ niti „magnam armorum copiam“, temveč — slamnico svetega Joba.

Neločljiva od pariške ceste je njena živahna kupčija. Tu prodajajo cvetlice, posebno krizanteme. Svarim pa — in pred vsem izobraženega bralca — naj si pariških cvetličaric ne predstavlja takšnih, kakršne si je naslikal po romanih in po lepo pobarvanih razglednicah, ker so v resnici večjidel precej antidiluvialne in prav nič mikavne. Stalna prikazen obcestne trgovine je tudi prodajalec ostrig; njih reja je na Francoskem tako razvita, da srednja cena malokdaj presega 60—70 centimov za tucat; preprosto ljudstvo jih požira kar gredoč na cesti. Sploh v Parizu ni nespodobno, ako greš po ulici in neseš roko od žepa do ust, morda zato ne, ker je promet tako burno valoveč, da tudi zagrizen filistejec ne more

„hoditi okoli, kakor rjoveč lev“ in iskati, ob čem bi se zgražal. — Jedila, špicerije in zelenjava, vse to se kupuje na cesti; a tudi v mnogih drugih strokah trgovine se vrši, n. pr. v knjigotrštvu, večina prometa pred vrati. Posebno na velikih buljarjih vidiš korak za korakom ogromne bazarje, kjer je naprodaj domalega vse, karkoli ti pride na um.

Parižan le malo živi doma; njegova domovina je v družbi, na trotoarju, v salonih, v nebrojnih glediščih in zabavnih podjetjih od Velike opere, Odéona in koncertov v Konservatoriju pa do montmartrskega Cabareta de l'Enfer, kjer ti strežejo sami hudiči, ali Cabareta du Néant, kjer najdeš krsto mize, da ob nji izpiješ svoj „bock“, — čašo piva, ki ti jo prinese — pogrebec. Trotoar je Parižanu drugi parket, poseben svet s posebno dušo in posebnimi, neizogibnimi pojavi . . .

Sredi vožnje s kolodvora sem mahoma zapazil, da se peljem čez — Seino. Priznati moram, da sem bil iznenaden; mislil sem si jo mnogo mogočnejšo in bolj deročo, dočim na tistem kraju gotovo ni trikrat širja od Ljubljane. In vendar spada Seina med glavne krasote Pariza. Čarobna in skrivnostna je v svetlikanju jutranje megle, ponosna sredi nemirnega dneva, ko mrgoli ladij od ogromnih tovornih čolnov pa do ličnih, svetlomodrih parnikov, ki služijo osebni plovbi od konca do konca Pariza. In čudovito lepa je Seina zvečer, ko krvavi nebo tam daleč onostran Bois de Boulogne, ko se skriva parnik za parnikom v pristane, reka pa se zavija v meglo, in tebi se zdi, da dremlje, dočim poplavlja luč vsa nabrežja in mostove in valovi šum in hrup nad buljarji, — dočim se drami Pariz. In Pariza ne pozna, kdor ni stal ob takem večeru na Pont des Arts in zrl na Seino in jo poslušal, niti ta, ki ni videl bouquinistov, ki prodajajo na obzidju reke vso francosko literaturo v bolj ali manj oguljenih eksemplarjih, in ne tisti, kdor se ni smejal Parižanom vseh nižjih slojev, ki se ponosno oborožijo z bambusi in trnki, kadar napoči „saison de la pêche“, in hite na bregove svoje Seine, zadovoljni, da morejo moletti svoje šibe nad vodo, čeprav ne ujamejo ničesar.

Na otoku, ki ga sredi Pariza objemlje Seina, sem zagledal na desni prvi spomenik revolucije, — justično palačo s slovito Conciergerijo, ki je bila ječa Marije Antoinette. Čudna je impozantnost tega temnega, obširnega poslopja, katerega stolpi in stolpiči kažejo prej starodavno eleganco plemenitaškega sedeža kje na deželi nego strogost, ki bi je človek pričakoval od prestola, raz katerega izteguje Pravica svoje po krvi hlepeče roke. Na levi vodi buljar tik pred

reko mimo Théâtre Sarah Bernhardt, kjer žanje svoja zmagoslavja tista sloveča tragedinja, katere ime je šlo nedavno po časopisih v aferi med ministrom prosvete in načelništvom častne legije, ki je Sari Bernhardt odreklo križec z jezuitskim izgovorom, da nima brezmadežne prošlosti.

Nov most, čez levi rokav reke. Boulevard St. Michel — na cilju sem! Quartier Latin! Tako se glasi nekdanje ime dijaškega oddelka, kjer se nahajajo vse različne fakultete univerze, večina ostalih sedežev višje in socijalnopolitične naobrazbe in središča akademiškega življenja, ki se giblje tu sicer po drugih tirih, a ni nič manj razposajeno nego povsod. Tu je doma takozvana ženijalnost v obliki dolgih las in še daljših kravat, tukaj nedolžni anarhizem neobritih obrazov, tukaj vse tiste tisočerne podrobnosti poze in ljubeznive afektacije, ki je Francozu nepogrešljivo potrebna, kadar se hoče čutiti v popolni zavesti svojih vrlin in svoje vrednosti.

Tujcu se zdi morda čudno, ko zagleda na vsaki francoski šoli, od najzadnje ljudske pa do Sorbone, francosko zastavo kakor sploh na vsakem javnem poslopju in geslo ljudovlade: „Liberté, égalité, fraternité!“ Toda tudi ta, kdor stoji na stališču občega človečanstva in zanikava in odrekava vse ozke meje in predsodke, si bo priznal, da narod, ki hoče kot narod živeti, mora posnemati ta zgled, da si vzgoji za rodom rod, ki je s fanatizmom pripravljen krvaveti za zadnjo travo domovinske zemlje in taječ vsaktero tuje rivalstvo.

Ko sem si najel še sobo — katere opis si pridržujem za nedoločen čas, najmanj „ad saecula saeculorum“, sem se s ponosom začutil Parižana. Zglasilni listek je tu odpravljen kakor povsod, koder ogromno število prebivalstva onemogočuje vsak pregled. Neobičajno je tudi oddajanje sob v podnajem; kdor hoče imeti v Parizu mesečno sobo, ta se napoti v enega izmed nešteti „Hôtels“ ali „Maisons meublées“, kjer ima na izbiro bivališča od razkošno opravljenega gnezdeca z vso mogočo udobnostjo pa do najbolj vlažnega, mrzlega in zanemarjenega brloga visoko zgoraj pod streho, v kakršnih stanujejo modistke, ruski študentje in različni drugi ljudje, ki si ne morejo delati prijateljev s krivičnim mamonom.

Pariška modistka je poseben tip in vreden, da ga omenim. Vsakdo ve, da plača v tem poklicu ne zadošča niti skromnim življenjskim pogojem, in vsakdo razume, da je ni ženske, ki bi jo razkošje in blesteča zunanost velikega sveta bolj zapeljevala nego njo, ki dan na dan s čudotvornimi prstki ustvarja premožni dami njen nakit, neprestano primorana ugibati, kako bi se pač podal nji sami. Tako nastaja

nesoglasje med hrepenenjem in življenjem, ki ga ženska le redkokdaj reši z razumom in resignacijo. Izhod pa je le eden, in ta izhod je vzrok, da se ne bi zmotil, kdor bi dejal, da je v Parizu v tem sloju še bolj nego drugod večinoma vse prodano in naprodaj. Nekatera izmed teh deklet — Parižan jih imenuje „midgettes“ — napravijo „karijero“ in pridejo preko grizetke ali šansonetke v zakotnem templju Bakha in Venere do naslova poštene boljše polovice prevročesrčnega kalina. Druge zopet — in teh je legijon — pristanejo po pustolovnih Odisejah k različnim bregovom, mnogo jih pogine izcrpanih in izžitih, bolnih in razjedenih od tistega strupa, katerega ime meče strašno senco na smehljajoči se obraz večne boginje, po bolnicah, le malo pa jih je, ki zares ostanejo pri svojem poklicu, in še manj takih, ki si ohranijo poštenje. Takoj v prvih dnevih mojega bivanja v Parizu mi je bil namenjen vpogled v eno izmed takšnih dramc življenja, ki se je končala s smrtonosnim skokom iz četrtega nadstropja na dvorišče. Ljubeznivemu bralcu, vkljub in zato, ker je stvar prelepa snov za novelico, da bi jo zapravil v kratkih besedah, jo za danes raje zamolčim in opišem raje svoj obisk v „Salonu“.

(Dalje prihodnjič.)

Mrak.

Zlati se nad neskajeno modrino
blesteče jadro, bel galeb leskeče
nad morjem . . . Solnce kraj sveta trepeče —
umira . . . Mrak je legel na ravnino,

na skale grobno je izlil tišino.
Vse tiho — ah, še srce ne drgeče,
še misli so zamrle koprneče
in potopile v morsko se globino . . .

In tiho spijo v dnu zelenem, spijo,
nad njimi snežnobelo jadro plove
kot sen v neskončnost daljno, nepoznano. —

In sanjajo brez boli melodijo,
ki z daljnih sfer priplula je v valove —
in pozabljenje diha nad poljano . . .

Vojeslav Molè.

V uri bridkosti.

I.

Kaj hočete? — Da naj srce molči,
da naj zaprem ga, kadar je prepolno,
in če od hrepenenja mi je bolno,
ko v sanjarijah tihih k nji drhti?

Saj molčal dolgo sem, molče trpeč,
in upanju se sladkemu sem vpiral
in hrepenenje s silo v se zapiral —
prišla je ura: nisem mogel več . . .

Čemu pa dal si mi srce, Gospod,
čemu si vstvaril dušo mi čutečo,
čemu poslal si njo, kot cvet dehtečo,
ob dnevu pomladanskem mi na pot?

In v srcih dveh vzdrhtela je skrivnost,
ko prvič srečala sta se pogleda,
ko prva se izrekla je beseda,
rodeča nama srečo in bridkost . . .

Nemirno od takrat mi je srce . . .

Kaj sodite! — Ni greh to hrepenenje,
in če bi bil, izbriše ga trpljenje,
ki od tedaj, drug zvesti, z mano gre . . .

II.

Čemu še upaš, duša, mi, čemu?
Kam hrepeniš, srce, nemirno, kam?
Saj hrepenenje, up je zdaj zaman —
moj delež je življenje brez cvetu.

Pač sanjal bil nekoč sem cveten raj,
ko sem strmel ji v angelsko oko,
poslušal govorico nje mehko
in pil drhteč nebeški njen smehljaj.

Zapri raj so s kruto mi roko
in rekli so: Ljubavi daj slovo,
mirnejši boš brez mehkih teh okov.

Verjel sem jim. — Zdaj prazno je srce,
brez cvetja mi življenje v večnost gre —
tam upam božji mir in blagoslov . . .

III.

Krivicu ste storili mi, to veste sami.
Pred narodom vas vprašam vsem: Zakaj?
Ker sem duha najboljša dela v a m podaril,
zato ste vrgli kamen v me sedaj?

Moj črni plašč, kako mi bil je vedno svet!
Omazali ste z blatom mi ga vi!
Kjer blažiti hotel sem, duše dvigati,
ste našli vi le podlost in strasti.

Usmiljenja besede v strup ste spremenili.
Sočutja ni me in ne bo me sram!
Srce odpiral vsekdar bednim bom, trpečim,
saj v tem mi vzgled blesteč je Kristus sam . . .

Ljubezen vaša? — Srd! . . . Zahvala? — Nehvaležnost!
Sodili ste, a z mržnjo in s strastjo.
Zadeli ste v srce me, iz srca odpuščam —
Sodnik pa vaš in moj naj narod bo! . . .

IV.

Odpuščam vse . . . In Ti odpusti, Bog,
če res grešil sem, zemlje sin in zmot,
v srce Ti zreš, poznaš vsak tajni kot,
vse misli moje, slednjo mojo pot.

Grešil sem mnogo, vem . . . A v tem? Nikdar!
A dobro je, da tudi v tem trpim.
Nedolžen, se trpljenja veselim,
očiščen v njem, prej v mir Tvoj, Bog, hitim . . .

Ksaver Meško.

Strup.

Spisal Fr. Strnad.

odni sluga je stopil v sobo preiskovalnega sodnika ter položil predenj na mizo več drobnih stvari.

„To je vse, kar je imel . . .“

„Ali oni, ki so ga pripeljali sinoči?“

„Da.“

„Dobro! . . . No, lep tiček, ki stori lastnemu očetu kaj takega! . . . Hm, beležnica celo in v beležnici dnevnik ali kaj? Saperlot, saperlot! Interesantno! . . . Pripeljite ga gori! Ta človek me zanimlje! . . .“

Sluga je odšel, a vrnil se je kmalu z majhnim, suhotnim, bledim človekom dvaindvajsetih let. Nekaj mrklega je bilo v potezah njegovega čednega obraza, a iz njegovih globoko ležečih oči je odsevalo nekaj tako čudnega, da sodnik ni mogel razbrati, je li žalost, ali ogorčenost, ali oboje skupaj. Pozdravil ni, ko je vstopil. Strmel je osuplo predse ter čakal, da ga je sodnik vprašal:

„Med vašimi stvarmi je tudi beležnica. Ali dovolite, da čitam, kar ste tu napisali?“

„Ne!“

„Ne? — No, vidite, čitati pač moram, to je dolžnost moja, in vprašal sem vas le, da ne porečete morda, da ne znamo biti vljudni pri nas.“

„Potem čitajte!“

„Dobro! . . . Ali povejte mi, kak namen ste imeli, ko ste začeli pisati to?“

„Če se prav spominjam, je namen naveden . . .“

„Priznavate torej, da ste imeli poseben namen? Hm . . .“

„Kako bi tajil, da sem pisal z namenom? Brez namena se menda ne stori nič!“

„Dobro, dobro! Ali važno je to, kakšen namen ste imeli. Vpraša se, niste li pisali tega zato, da bi morda olepšali svoje dejanje. Vidite, samo na par krajih sem pogledal v beležnico in takoj sem naletel na stvari, ki . . .“

„Da ne pričakujem in ne maram milosti, to še dokažem! . . .“

„Že dobro, že dobro! . . . Jaz bom torej čital! . . .“

„Čitajte! Morda si prihranite na ta način marsikatero vprašanje do mene . . .“

„Kakor vidim, ne odgovarjate radi! . . . No, pojdite zdaj! Morda se pogovoriva popoldne kaj več, ko to prečitam. Samo nekaj . . . samo eno vprašanje mi dovolite že zdaj! Povejte, kako je to mogoče: vaš oče tako spoštovan mož, tak odličnjak, tak dostojanstvenik, vi pa . . .“

Obdolžencu je šinilo v glavo še tisto malo krvi, ki je je bilo v njegovem suhotnem životu, in opotekel se je.

„Čitajte!“ je odvrnil po kratkem premolku z izpremenjenim, tresočim glasom. Nato pa je odšel ponosito s sodnim slugo.

Preiskovalni sodnik pa je sedel in čital . . .

* * *

Zgodbo pišem, žalostno zgodbo o krvavih solzah, o izgubljenem življenju, o zatrtem človečanstvu, o umorjenem srcu . . . — Zgodbo pišem sam o sebi, o tem, kar sem bil in nisem več, o tem, kar so storili iz mene tisti, ki bi me bili morali ljubiti, pa so me sovražili . . .

Zgodbo pišem sam o sebi — Čemu? Za koga? . . . Zgodbo pišem, da poučim samega sebe o tem, kako se je zgodilo . . . kako je postalo iz mene to, kar bi ne bilo smelo postati, postalo to, kar sem! Zgodbo pišem, da imam nekak dokument, ki bo pričal zame, dokument, ki mi bo v uteho, kadar bom zdvajal, ki mi bo v tolažbo, kadar mi začne očitati morda po napačni morali zapeljana vest . . .

Da, pisati hočem, utešiti hočem svoje srce . . . svoje ubogo srce! Pisati hočem resnico, golo resnico . . . pisati hočem žalostno zgodbo o krvavih solzah, ki sem jih potočil toliko toliko, o življenju, ki sem ga izgubil, o človečanstvu, ki so ga zatrli v meni, o srcu, ki je bilo dovzetno za vse dobro, pa so mu vlili strupa, o srcu, ki bi se bilo rado veselilo, pa mu niso privoščili veselja, o srcu, ki bi bilo rado živelo, pa so ga ugonobili s kruto roko . . . —

*

Kogar bogovi sovražijo, mu dajo dober spomin! O, meni ste ga naklonile, ve nevidne, ve skrivnostne, ve nedoumne moči! Jaz se spominjam vseh temnih strani svojega neveselega življenja do prve mladosti, jaz vem vse — vse, karkoli sem kdaj bridkega občutil. In ti spomini skele . . . ti spomini peko kakor živ ogenj, ti spomini razjedajo srce, ti spomini obnavljajo vsak dan, vsak hip krvavečo rano . . . O, blagor mu, ki more pozabiti! — Jaz ne morem! . . .

In blagor tistemu, ki ima človeka, da mu potoži, da si olajša pred njim srce! Jaz nimam nikogar! Na vsem božjem svetu ga ni bitja, ki bi mu mogel, ki bi mu smel govoriti o velikosti svojega gorja! Ljudje so me sovražili, zato sem bežal pred njimi. V svojem obupu sem klical v temni gozd svoje bridke tožbe, toda on mi jih je pogljlivo vračal! A tožiti moram, moram, da mi ne počí srce! . . .

*

Kogar bogovi sovražijo, mu dajo dober spomin! — — Ne, ne, ni res tako! Kaj bi bil jaz brez tega daru, kaj bi bil, če bi včasí v spominih ne našel utehe! O Gabrijela, kadar se spomnim tebe, mi je, kakor bi prodrlo solnce skozi temno, oblačno nebo! Spomin na tebe me požívlja in krepi, spomin na tebe je kakor spomlad, ki obuja cvetje vsepovsod, spomin na tebe je bister studenec v puščavi mojega žalostnega življenja, spomin na tebe je morda edino, kar me odvráča, da ne storim konca vsej grozi in nesreči . . . Škoda, neizmerna škoda bi bila za vsak hip, ko bi nate misliti ne mogel! Vsaka misel nate je vredna več nego vse neizmerno bogastvo tega sveta! Ob vsaki misli nate se izpremeni zemlja v raj, ob vsaki misli nate se mi napolni srce z nebeškim slajem, ob vsaki misli nate se potapljam v nepopisno radost . . . O, bodi blagoslovljena vsaka tvoja stopinja! Izlij nebo vso srečo nate! Bodi deležna vsega, kar more zadovoljiti hrepeneče človeško srce! . . .

*

Velikonočne sape so pihljale — mehke, blage, dobrodejne . . . Prijetno so božale otrokom rožnata lica, zigravale se z njih mehki lasci. Skrivnostno so vele s svežim vonjem prepojene sape ter dramile cvetje iz zimskega spanja . . . Iz talih tal je klilo nebrojno bilk in trav . . . Ah, bilo je lepo, tako lepo! Vse je živelo, vse se veselilo! . . . Mešice so plesale v solnčnem svitu, otroci so rajali, veseleč se zlatega solnca, ptiči so peli in žgoleli — sama radost, samo veselje! Jaz pa sem tičal pod streho v temnem kotu in se jokal, tako bridko jokal . . . Po životu so me skeleli neusmiljeni udarci — udarci, ki jih nisem bil zaslužil! . . . Zavest, da sem bil tepen po nedolžnem, mi je še večala mojo bolečino . . .

Tistikrat sem štel kakih sedem let. A topli so me že mnogo prej!

Da, nežen otrok sem bil že tepen in tepel me je — moj lastni oče! Bil sem često tepen, a nikdar me niso huje skeleli udarci nego tistikrat, ko so peli velikonočni zvonovi . . . Velika noč! Ni je za

otroka lepše dobe v letu, nego je velikonočni čas, čas poživljanja in prerojevanja, čas, ko prikipi iz tal prvi cvetovi, čas, ko more človek ven iz moreče tesnobe, ko more srkati zopet s polnimi požirki nebeški vzduh in veseliti se zlate prostosti. O blagor, blagor otroku, ki mu je naklonilo nebo ljubeča srca, naklonilo mu roditelje, ki umejo njegovo otroško dušo, umejo njegove želje in potrebe! . . . Jaz nisem imel te sreče! —

Velikonočni zvonovi so peli tako sladko, njih zvoki so trepetali skozi mehki zrak in prihajali do mene v podstrešni kot . . . Kadar je potegnil ugoden veter, sem natanko razločeval njih ubrane akorde, a potem so pojemali bolj in bolj in naposled jih je bilo čuti le še malo, čisto malo, kakor bi se bili porazgubili v nedogledne daljave . . . Sladko so peli velikonočni zvonovi, oznanjali so vstajenje, nosili radost v širni svet, jaz pa sem ždel v temnem kotu in jokal . . . jokal . . .

Ah, kako težko sem pričakoval tega dne, kako sem se veselil tudi jaz velikonočne procesije, kajti navzlic vsem trpkim čutom, ki so že takrat prevladovali moje srce, mi je bilo vendarle ostalo še nekoliko otroške naivnosti, nekoliko otroškega veselja. A kakor bi se bil moj oče zaklel, da zatre in ugonobi v meni vse, kar bi mi bilo v srečo, je vzrožil proti meni vselej prav tedaj, kadar si je moja otroška duša česa zaželela. Najraje mi je zagrenil praznike in najraje je skalil domači mir take čase, ko so se pogrezali drugi ljudje v veselje, ko sta bila sreča in mir razlita po hišah tudi najrevnejših zemljanov . . .

Sladko so peli velikonočni zvonovi, velikonočna procesija se je pomikala po sredi trga ob strmečih pogledih mojih vrstnikov in vrstnic . . . veselo se je razlegalo velikonočno petje, jaz pa sem ždel v temnem kotu in jokal . . . jokal . . .

Pri tem pa so vstajale črne, sovražne misli v moji otroški duši . . . Pesti so se mi krčile, usta so mi nekolikokrat izgovorila besedo, katero čuti iz tujih ust me je bilo groza . . .

Učinkovati je bil začel strup, s katerim me je otrovalo sovraštvo tistega, čigar dolžnost je bila, da me ljubi! . . .

*

Gabrijela, o Gabrijela! Ti sladka, dobra prijateljica moja, ti blaga priča moje temne mladosti! O, ti si vredna, da ti posvetim posebno poglavje! Spominjam se te še čisto malega dekletca . . . spominjam se te, ko še nisi znala izgovarjati dobro vseh glasov,

ko si rekala še „tutavica“ namesto „kukavica“ . . . spominjam se te, ko so ti segala krilca samo še do kolen, ko si še igrala še s punčkami, ko si bila še tako otročja, da si jedla s svojo mačico skupaj z enega krožnika! . . . Ah, kako se te je oklepala že tistikrat moja duša, kako sem te že tistikrat ljubil! Kadar sem videl tebe, sem pozabil vse — pozabil vso tisto temno tugo, ki mi je ob razmerah, v katere me je posadila kruta usoda, že otroku prešinjala glavo in srce . . . O dobro, prav dobro vem še, kako mi je bilo vselej, kadar sem te uzrl! . . .

Jaz sem se plazil doli po dvorišču, teman, truden, s sklonjeno glavo, kakor bi me tiščalo nekaj k tlom, a tedaj si se prikazala ti tam gori na hodniku — poteknila si nožico med železno ograjo, glavico pa si položila na roke, ki so ti počivale na ograji, in nasmehnila si se mi, nasmehnila tako iskreno, tako pristrčno, da se mi je zazdelo, kakor bi bil nenadoma posijal solnčni žarek doli do mene . . . In mene je nekaj prešinilo, dvignilo me, prejšnje temne misli so zbežale; tako veselo je postalo okrog mojega ubogega srca — tako otožno-veselo! — in v mojih utrujenih, izmučenih udih se je pojavila nemirna otroška kri — zletel sem po stopnicah . . . do tebe, ki si bila tako ljubka, tako dobra! . . .

O vem, tvoji starši me niso marali . . . tvoj oče in tvoja mati sta me gledala postrani — vedela sta pač, da me sovraži moj oče, in bila sta prepričana, da zaslužim to sovraštvo. Tvoj oče tem bolj, ker je bil kot uradnik podrejen mojemu očetu! Saj je nemara že disciplina zahtevala tako, vsekakor pa spoštovanje, ki ga je nižji uradnik svojemu višjemu dolžan! Ne, tvoj oče in tvoja mati me nista marala . . . nerada sta videla, če sva bila skupaj, in vedel sem, da ti celo brani, biti v moji družbi. Toda ti se nisi brigala dosti za to. Tvoja lepa glavica je mislila samostojno in tvoje mlado srce je bilo dovolj pogumno, da je kljubovalo . . . Ti si mi bila dobra, dobra navzlic temu, da so te svarili pred menoj . . . Ti si se mi prijazno nasmihala, ko so me vsi drugi črtili . . . Ko so me drugi preganjali, so tvoje prekrasne oči ljubeznivo svetile name ter podile od mene obupne misli, kakor podi solnce temo, kadar pogleda zjutraj izza gore . . .

O, ti si mi bila dobra! Kolikrat, kolikrat si mi ponudila kos belega kruha, ki si ga dobila za južino, bodisi, da si sama od sebe vedela, da sem lačen, bodisi, da si umela moje lačne poglede, ki so se željno vpirali v slastno jed!

„Na, ali hočeš?“

O ti sladko, sladko dete — o ti dobro srce!

Kako bi ne hotel? Da, lačen sem bil! Kajti moj oče je imel posebno veselje, kaznovati me s postom!

„Danes ne dobiš južine! . . . Danes boš med kosilom stal v kotu! . . . Danes mi pojdeš brez večerje spat! . . .“

Tako je šlo včasih kar za vrstjo. Za vsak pravi ali namišljeni prestop — udarci in pesti! Morda me je hotel prisiliti s tem, da bi res kradel, morda je hotel doseči s tem, da bi se obistinilo to, kar mi je tolikrat prorokoval: da postanem še tat in zločinec! O, bil sem lačen in občutil sem to tem bridkeje, ker sem videl, da drugim, manj dobrim otrokom nihče ne odteguje kruha. O, lačen sem bil, tolikrat lačen, kajti niti moja mati se ni upala upirati očevim poveljem! Samo enkrat mi je bila dala skrivaj jesti, a oče naju je zalotil, in kar se je bilo potem zgodilo, je bilo grozno!

„Saj hočeš, da bo hudodelec, saj hočeš to sama! Le daj, le daj tako! . . . Videla boš, kaj bo iz tega! Le dajaj mu še potuho! . . .“

In mati se je zbala!

A ti, Gabrijela, se nisi bala nikogar!

„Na, ali hočeš?“

Ah, ti sladko, sladko dete! Oj, kako mi je dišala vsaka drobnica iz tvoje ročice, ker sem vedel, da si mi dala rada! In kako hvaležen, kako neskončno hvaležen sem ti bil! Srce me je sililo, da bi bil pokleknil predte in poljubil iz vdanosti in hvaležnosti tvojo drobno nožico ali rob krilca tvojega! Da, rob tvoje obleke bi bil poljubil ali kar si že bodi, saj mi je bilo sveto vse, kar je bilo tvojega! Občudoval sem na tebi vse . . . tvoj obrazek, tvoje laske, ročice in nožice tvoje, tvoj slammik, tvoje obuvalo, tvoja rdeča krilca — vse, vse, kar je bilo količkaj v dotiki s teboj! Včasih kar nisem mogel geniti očesa od tebe; zamaknjen v tvojo lepoto, sem strmел vate in spominjam se, da si me nekoč vprašala: „Zakaj me gledaš tako?“ Jaz pa nisem vedel, kaj bi odgovoril. Osramočen sem se ozrl vstran, a v očeh so se mi prisvetile solze, ne da bi vedel zakaj...

A to je bilo tedaj, ko si bila še majhna, ko ti krilca niso bila daljša nego do kolen, ko sem se jaz le temno zavedal svoje nesreče . . .

Pozneje pa . . .

Ah, te tvoje oči! Kako so sijale od dne do dne topleje, kako so postajale čimdalje bolj čudovite, čimdalje bolj žarovite! . . .

Njih žarki so bili zdaj ognjeni kakor žarki opoldanskega solnca, zdaj mehki in tajnostni kakor svit lune ali svit večernice na jesenskem nočnem nebu!

Gabrijela, o Gabrijela! Kadar se spomnim teh tvojih velikih, temnih oči, iz katerih je odsevalo toliko usmiljenja, toliko dobrote, toliko rahločutja... tedaj moram jokati, jokati, da se mi krči srce!...

O Gabrijela, tvoje oči so bile solnce mojega življenja! Zakaj, zakaj mi ne sijejo več? Zakaj, zakaj je zašlo za večno moje solnce?...

O Gabrijela, zakaj je moralo umreti tudi v tvojem srcu usmiljenje . . . zakaj me nisi umela takrat, ko sem si najbolj želel, da bi me umela . . . zakaj si povabila oči v hipu, ko me je najbolj žejalo po njih svetlobi? . . . —

(Dalje prihodnjič.)

Erotomana.

1.

Bil je ubog, ves reven tako —,
a ona grajska hči.
Ali ljubezen ne vidi nič,
ljubezen zapira oči.

Ljubezen je gluha in slepa vsa
in kakor oblak teman
razruši vse, vse razdrobi,
kar se ji stavi v bran.

2.

In sredi noči sta v polje šla —
bila je kresna noč,
bila so srca omamljena,
od hrepenenja mroč.

Vabila je daljava vsa,
mamil vonj in cvet —
Videla sta in vedela
in šla sta križemsvet . . .

3.

Kdor je z ljubeznijo,
njemu do doma ni,
starše in brate pusti
in se napoti za njo.

In se napoti za njo,
ki je nje bol sladkost,
njeno trpljenje radost,
smrt tiha želja samó.

4.

Tujine mrzle so,
nimajo srca —
V tujinah umrla sta
zapuščena oba.

Sanje končane bilè,
nade končane vse —
Tihi grob je dal,
kar je želelo srcé . . .

Roman Romanov.

Sonet.

Raj morja v solnčnem sta sijaju šla,
nad vali čajke bele so letale,
nad njima v vrtilih oljke lesketale —
Z ljubavjo v srcu šla sta kraj morja . . .

„Za večno solnce naj zakrije tma,“
mladeniču so ustne šepetale,
„ljubav če tvojo omadeževale
bi grešne misli mojega srca!“ . . .

„Usahne morje naj, če kdaj v življenju
omami dušo strast pregrešna mi!“
je dekle se k mladeniču privilo . . .

In čudo — solnce ni se potemnilo,
vsahnilo morje ni! . . . Galeb hrešči,
a glas topi se v solnčnem mu blestenju . . .

Vojeslav Molè.

Hiša pri Jugoslovanih, posebe pri Slovencih.

Poročilo o dr. M. Murkovi razpravi „K zgodovini kmetiške hiše pri južnih Slovanih.“¹⁾

Spisal Jos. Wester.

Romantična navdušenost za poznavanje narodove duše si je v minolem stoletju dajala duška v raznih strokah: v poeziji, zgodovini, etnografiji, pred vsem pa v mitologiji in paleontologiji. Kazalo je, kakor da bi hoteli vse, kar je bilo že mrtvega na narodnem telesu in duši, zopet v življenje poklicati. Starina naj bi se pomladila, mrtvo naj bi oživel. Taka romantika veje iz Vodnikove „Ilirije oživljene,“ iz Koseskega visokozvencih od, iz zgodovinskih in mitoloških raziskav Trstenjakovih in še dandanes se včasih oglasi znanstven pisatelj, omamljen od modre cvetke romantike. Ti možje so v svoji preveliki gorečnosti dostikrat predaleč segli: hipoteze so proglasili za neomajne resnice in na podlagi takih navideznih dejstev so strmečemu svetu podajali bajnolepe slike iz davne narodove preteklosti. Minili so ti sanjarski časi in realna znanost, temelječa na dokazanih ali vsaj verjetnih dejstvih, je prevladala. Zanimanje za narodovo preteklost, za njega kulturno zgodovino, za kulturno sorodnost in odvisnost od sosedov ni ponehalo, temveč porodilo je novo vedo, folkloristiko (narodoznanstvo).

Ta je pri drugih Slovanih, posebno pri severnih, hitro prišla v veljavo; tudi Hrvatje in Srbi so nas Slovence prehiteli. Sicer je obilo narodopisnega gradiva nabranega v Bleiweisovih „Novicah“, v Janežičevem „Glasniku“, v „Letopisih“ Matice slovenske, tudi že v Valvasorju, da, celo že Trubar omenja, seveda le mimogrede, domače običaje, a sestavno se je pričelo nabirati šele v najnovejšem času. Glavna zasluga za to pričeto delo gre vseučiliškemu profesorju dr. Murku, ki je že leta 1896. o priliki češko-slov. razstave

¹⁾ Zur Geschichte des volkstümlichen Hauses bei den Südslawen. Von Dr. M. Murko, Graz. Separatabdruck aus Band XXXV. und XXXVI. der Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Mit 9 Abbildungen im Texte. Wien 1906.

v Pragi objavil velepomemben članek,¹⁾ v katerem je Slovence seznanil z ustrojem in pomenom omenjene razstave in jim končno podal nauke, kaj bi se dalo v naših deželah storiti za poznavanje naroda in kako naj bi se to delo započelo. Žal, da ni našel zaželjenega odziva! Saj za posameznega je tako obsežno delo pretežavno, korporacija se pa ni nobena resno zavzela za narodopisno raziskavanje. Prišel je v naše kraje Rus in ta je spisal dve razpravi o domovanju in žitku kranjskega, posebe gorenjskega kmeta. Ta mož je Haruzin.²⁾

Kakor je pred desetimi leti dr. Murko opozoril na to stran kulturne naše zgodovine in dal temu raziskavanju pravec s svojo študijo o praški razstavi, tako je stopil sedaj pred znanstveno javnost z obširnimi in temeljitimi delom te stroke. Menim s tem njegovo gori omenjeno nemško razpravo o jugoslovanski hiši.

Pisatelj se ne peča samo s slovensko hišo, temveč je študija osnovana kot nekaka popolnitev Meringerjevih razprav o ljudski hiši v Bosni in Hercegovini.³⁾ Dr. Meringer, vseuč. profesor v Gradcu, je dokazal, da bosanska hiša v bistvenih delih pripada tisti stari srednjeevropski kulturi, ki je skupna Germanom in enemu delu Slovanov. Murko se je s tem vprašanjem še intenzivneje pečal, iskal je dokazil za to trditev tudi pri ostalih južnih Slovanih v Srbiji, Bolgariji, Črni gori, Hrvatski in naposled tudi pri Slovencih. In kaj je uspeh teh obsežnih in temeljitih študij? Odkritje, da segajo valovi gornje nemške hišne kulture prek dobršnega dela slovenskega ozemlja tja doli čez Hrvatsko, Slavonijo in Bosno tja noter v Črno goro, Novi pazar in do bolgarsko-srbske meje.

V čem pa obstoji bistvo te hišne kulture? V hiši z dvema ognjiščema⁴⁾ (Zweifuerhaus). Taka hiša ima dva bistvena dela: prostor za ognjišče (veža, kuhinja) in prostor za bivanje (soba, izba, hiša v omejenem pomenu, v kateri je tudi peč). V tem se loči od romanske hišne kulture. Leta pozna hišo le z enim ognjiščem (kaminom — Einfuerhaus). To sta torej dva hišna tipa, ki prihajata

¹⁾ Narodopisna razstava češkoslovanska v Pragi leta 1895., Letopis Matice Slovenske za leto 1896. str. 75.—137.

²⁾ V peterburškem listu „Živaja Starina“ l. 1902. razprava o kranjskem kmetu in njega stavbah in v istem listu l. 1903. „Bivališče gorenjskega Slovenca“.

³⁾ Das volkstümliche Haus in Bosnien und Herzegowina. Wien 1900. in Die Stellung des bosnischen Hauses und Etymologien zum Hausrat. Wien 1901.

⁴⁾ Ognjišče v pomenu prostor, torišče, kjer se kuri, naj si bo to peč (zaprt prostor) ali odkrito ognjišče (ognjišče v ožjem pomenu).

pri jugoslovanskih seliščih v poštev: nemška hiša dvoognjiščnica in romanska samoognjiščnica. Velika večina slovenskega ozemlja spada v okrožje gornje-nemškega hišnega tipa, tako da je slovenska hiša le posredovalna, prehodna stopnja k bosanski, oziroma hrvatski in srbski kmetijski hiši. Vpliv romanske hišne kulture pa se kaže v južnih delih Goriške, na Krasu in sploh na Primorskem, pač tam, kjer vpliva laška kultura tudi v drugih ozirih. Ta kultura pa sega še dalje na jug: v Hercegovino, Črno goro in Albanijo, torej na ozemlje, ki se sploh nagiblje k italijanski kulturni sferi.

Poudariti je treba tudi zaključke, ki izvirajo iz omenjenih dejstev: „Ker segajo kulturni valovi višje nemške dvostanične hiše (Küchen - Stubenhaus) od Alp prek Hrvatske in Ogrske celo tja do Črne gore in Bolgarske, moramo iz tega znamenitega in nikakor malenkostnega dejstva sklepati, da tudi srednjeevropski vplivi na Jugoslovane južno od Save in Drave niso novejšega postanka in se ne kažejo samo vnanje na nekaterih mestih srednjeveškega tipa.“¹⁾

S tem bi bili v glavnih potezah označeni prvi dve poglavji Murkove razprave: I. Zadevna slovanska literatura in II. Meringerjevi razpravi o bosansko-hercegovski hiši. „Gornjenemška“ hiša v sosednih deželah. —

Najzanimivejše za nas Slovence je tretje poglavje: Slovenska hiša. Pisatelj sam je imel priliko na svojih potovanjih in planinskih turah proučevati značaj hiš na slovenski zemlji. Najčešče se sklicuje na hišne tipe na Pohorju, v Slov. Goricah, v Bohinju, sploh v gornji savski dolini, potem v Beli Krajini in na Koroškem. Sicer se prilično omenjajo skoro vsi slovenski okraji, vendar utegne kdo pogrešati dolenjske, ribniške, škofjeloške hiše. Pisatelj sam pravi,²⁾ da razprava ni vseobsežno popolna, da objavi za sedaj le pogloblitve podatke svojih študij. Ta izjava kakor tudi ona, da tekom naslednjih let ne bo utegnil priti do večjega dela na tem polju, nas vsaj opravičuje do nade, da vsaj v doglednem času pošlje v svet obsežno kulturno sliko slovenske hiše. Toliko je sedaj dognano, da nimamo samobitne slovenske hiše, ampak da je naša kmetiška hiša istega značaja ko sosednja gornjenemška, manjši del slovenskega ozemlja pa pripada romanskemu kulturnemu območju. Dvostanični tip je vobče osnova hiše, najsi se je še dalje razvila v horizontalni ali vertikalni smeri. Na planem, v ravnini je dobila tipična dvostanična

¹⁾ Murko, op. c. II. 329.

²⁾ o. c. III., 13.

oblika prizidke pri tleh: k sobi so prizidali čumnato, kamro ali pa so sobo predelili v dva ali več prostorov. Tudi na nasprotni strani sobe so hišo lahko podaljšali, tako da je ostala veža na sredi poslopja. Vežo samo (v širšem pomenu) so razdelili: en del so določili za kuhinjo, prostor za ognjišče, često z zidom predeljen od veže (v ožjem zmislu). V planinskih krajih, posebno na Gorenjskem, se je hiša razvila tudi v vertikalni smeri.

(Konec prihodnjič.)

Svetonočno hrepenenje.

I.

<p>Z bogastvi neizmernimi prišel bom k tebi nocoj, prišel bom in objel te bom z rokami vernimi!</p>	<p>O, to bo lep današnji večer, kot sveti božični čas, kot pravljice polnočnih ur, kot zime srebrni obraz!</p>
--	--

<p>Okrog vratu, okrog pasu te zvezal bom z rokami, in moja boš z mladostjo vso, z ljubezni vročimi željami...</p>	<p>O ljubica, opolnoči sam bežal bodem, sam — kot hladni, ledeni božični čas po mestu bogvekam! . . .</p>
---	---

II.

Prišel bo Božič, prišla bo noč
in jaz bom šel na sladko pot,
s svečico v roki čez beli sneg
šel bom tiho polnočno pot . . .

Pa nihče ne ve, kod,
in nihče ne ve, kam
šla bo moja pobožna pot
pozdravljat svečani, božji hram.

O tja čez Božič bogvekam,
tja na toplo južno stran,
šla bo daleč, daleč naprej
čez mirni polnočni ocean

Šla bo v Italije topli dom
in z glasom prosečim tam molil bom:
Pridi, pomlad, ah, pridi že,
pridi že enkrat čez morjé! . . .

III.

Potem pa pride lepši čas,
poln upanja in nad,
in pesmi pridejo z njim in ljubezen
in rože in pomlad . . .

Potem pa zbogom, bolni obraz
in žalostne oči,
zbogom, zbogom, ljubica,
do tistih lepih dni! . . .

Griša.

Bolest.

I.

Jadro belo sred morja,
sivi sokol sred neba,
duša sred bolesti sama
čaka časa svojega.

Beli brod čez val zdrči,
ptič utone v solnčno kri,
a bolest nad dušo vzpolje
in nad dušo obleži.

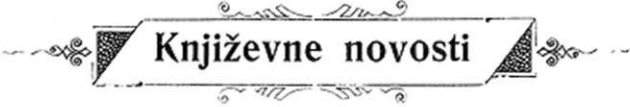
II.

Preskrivnostna si kraljica,
neizražena bolest;
nimaš duše, nimaš lica,
nimaš ciljev, nimaš cest.

Brez bregov so tvoja morja
in brez mej ti je oblast,
brez mejnikov, brez obzorja,
le nad njo — neba propast.

Človek te nad sabo nosi,
in dokler bode živel
in dokler ljubezni prosil,
tvoje sile ni izpel . . .

Vladimir Levstik.

Književne novosti

Ivan Cankar: Krpanova kobila. Okraske in karikature avtorjevo narisal Hinko Smrekar. Založil L. Schwentner v Ljubljani 1907. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. Cena: broš. 4 K, izv. vez. 5 K 50 h, po pošti 30 h več.

„Pot za razpotjem“ je naslov novemu romanu gospoda dr. Iva Šorlija, ki izide v kratkem v Bambergovem založništvu v Ljubljani. Na to delo, o katerem se nam je izrekel ocenjevalec jako pohvalno, opozarjamo naročnike našega lista že sedaj.

A. Aškerc: Junaki. Epske pesnitve. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1907. Obseg: Knez Volkun. Zgodovinski prizor iz osmega stoletja. — Knez Ljudevit. Zgodovinska rapsodija iz devetega stoletja. — Rôpoša in Kruci. Zgodovinska romanca iz let 1704–1746. — Kralj Matjaž. Narodna pravljica.

Aškerc se je dvignil na našem književnem polju na odlično mesto, kakršnega ni pred njim zavzemal nihče. Njegov nastop je zbudil v literarnih krogih opravičeno največjo pozornost. Oglasil se je slovenski epik, velik, istinit pesnik. Njegova bojevita muza je ubrala krepke, moške glasove. Zavzeto so gledali ljudje, češ, ali se more naša mehka govorica izliviati tudi v mogočne akorde, ki kličejo na boj in prorokujejo svobodo? Aškerc je dokazal — da!

Lepo je bilo gledati, kako so rasle markantne slike izpod njegovega peresa. Ni bila samo harmonija barv, bila je sila idej, jasnost misli, plemenitost tendence: Vereščagin.

Boj za svobodo, za oproščenje sužnjem! Tako je staló napisano v njegovi delavnici. Samo mestoma se je oglasilo njegovo srce in govorilo samo zase, samo o sebi. Zato je njegova lirika kot tenak, medlo se blesketajoč okvir ob veliki, mogočno učinkujoči sliki, kjer žanje smrt in se dviga izpod krvi in verig v blato pritiskani genij človeštva: ubiješ posameznika, a njegova smrt je kot seme, ki rodi močnejše, samozavestnejše, svobodnejše pleme! — Iz tega vzroka ne pride Aškercova lirika toliko v poštev, ker mu je odkazala njegova moška in brezobzirna natura mesto reprezentanta slovenske epike. In kadar imamo Aškerc v mislih, ga sodimo samo s tega stališča, pravzaprav na tem stališču. Govoriti nam je torej z odlično osebnostjo.

Pri nas niso navajeni ljudje, da bi povedali vsakomur resnico v obraz, kako da bi bila resnica samo za posameznika, in sicer v prvi vrsti za tistega, ki stoji po svojem socialnem položaju v nižjih vrstah: beraču smeš reči vsak hip, da je berač; a kdor je bogat v naslovih in dohodkih, pa siromak v glavi in lopov v srcu, naj velja za vzor človeka. Če mu poveš resnico, te toži zaradi razžaljenja časti.

Pesnika ni tako lahko tožiti, ker zna povedati največje očitane tudi tako, da ne pride v konflikt s kazenskim zakonom. Lahko pa je pograbit blato za plotom in ga vreči vanj. In tako se je zgodilo, da je priletelo v Aškerc mnogo kep. Naša javnost sodi, da ga ni tako kamenanje nič bolelo. Zato je čimbolj rasla vera v njegovo krepko naravo. Temu je dajal povod pesnik sam, ker ni odložil peresa, temveč je pesnil dalje. A tu se je zgodil preobrat: tendenca je stopila v

ospredje, ko je bila prej skrita; v ozadje pa je stopila moč njegove pesniške tvorne sile, ki je prej razodevala velikega pesnika in plemenitega človeka. Ne moremo reči, da bi ne bilo vredno pesnika tudi to, saj razpolaga s svojo voljo tako kakor vsak drug človek. Tudi tak način bojevanja za visoke ideale dovede pesnika do zmage, ako raste z voljo tudi moč.

In tako sem prišel tudi do tega, kar sem hotel povedati.

„Junaki“ so Aškercovo poslednje delo. Junaki? Da! In sicer toliko, kolikor zaslužijo to ime po mestu, veljave in važnosti, ki jim jih je odkazala zgodovina, oziroma fantazija narodove tradicije. Aškerc je zapisal, kar mu je narekavala zgodovina in narodna pesem: z mesta ustvarjajočega pesnika, ki vse presnuje in preobrazi v svoji duši, je stopil na mesto vestnega kronista, ki ponavlja zgodovinska dejstva ali pa recitira staro junaško narodno pesem.

Ne govoril bi tako, ako bi ne gojil do Aškercu globokega spoštovanja. Ko bi kdo drugi napisal „Junake“ — recimo jaz — bi bila taka sodba celo hvala, saj je v nekaterih primerih že dovolj, ako poiščemo v pozabnosti to, kar bi utegnili zanimati in česar je škoda, da bi pozabili nanje. Meni bi ljubi Bog in p. t. javnost oprostila tako razglabljanje in iskanje zgodovinskih resnic, ali Aškercu, ki nam je napisal „Balade in romance“, tega ne bo odpustila!

Ob „Junakih“ sem dobil vtisk, da je Aškerc delal silno naglo. V tej veri me utrjuje dejstvo, da se eni in isti verzi mestoma ponavljajo in da so napravljene tako, da jih nikakor ni mogoče primerjati z jeklenim značajem njegove prejšnje pesniške govorice. Nadalje se mi zdi, da so te epske pesnitve v nekem pogledu samo prvi osnutki, ki bi se dala iz njih napraviti lepa galerija slik, podobnih „Iirski tragediji“, „Listu iz kronike zajčke“, „Stari pravdi“ itd. itd. — V „Knezu Volkunu“ n. pr. obeta Vitomir, kaj bo vse povedal knezu Volkunu, ko se predstavi koroškemu ljudstvu. A ko pride prilika, Vitomir — molči. — Meni najbolj ugaja „Rópoša in Kruci“, kjer govori nekdanji Aškerc v svojem krepkem jeziku ter se popne ob koncu do višine, ki vpliva na človeka z mogočno silo. Aškerc redivivus!

Ali ne more ostati tako?

Napisal sem te vrstice, ker mi ni dalo srce, da bi molčal. Prazna hvala se mora gabit vsakomur, ki tudi sam ve, kaj more in zna. Naj mi te odkrite besede ne zameri pesnik, ki ga ljubimo. Kako bi ne bili odkritosrčni proti njemu, ko se sam bojuje za resnico!

E. Gangl.

Ksaver Meško: Mir božji. Ljubljana 1906. (Ign. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.) Cena K 3-50.

Ta knjiga nadaljuje tam, kjer je pred dvema letoma nehal Meško „Ob tihih večerih“. (Gl. Zvon 1904, stran 181. idd.)

Zopet dve leti je iskal pesnik miru in zdaj ga je našel, kakor nam zatrjuje. Našel? Ko bi mu tudi mogli verjeti, ne verjeli bi mu radi. V tem trenutku, ko bi Meško res našel mir, je pesnik za nas izgubljen: dokler še išče miru, je on naš, je naš pesnik, najnežnejši in najčutnejši umetnik v ateljeju človeškega srca; dokler on išče miru, ga iščemo mi ž njim; kadar ga najde, pa se bomo molče poslovili brez slovesa... Ej, pa tako daleč še nismo in še ne bomo za karbodi; res je prvi izmed dvanajstih sestavkov pričujoče knjige naslovljen „Mir“ in zadnji „Mir božji“, a kar je med obema „mirnima“ koncema, to je vse prej ko mirno; tu gospoduje ves tisti Meško, čigar najljubša beseda in najznačilnejša bitnost je hrepenenje; hrepenenje pa je oče nemirnosti.

Sicer kakšen je pesnikov „mir“? Na 2. strani stoji njegov odgovor na vprašanje, česa išče v popotovanju: „Česa? Miru in pozabnosti.“ — Dobro! Gospodična, ki ji je dal ta odgovor, je kmalu našla „duri do njegovega srca“; popolnoma jih ji ni odprl, a nekaj le, kolikor jih odkriva tudi nam. Ko sta zrla skozi železniško okno v idilsko pokrajino s samostanom, je ona rekla tiho in mehko: „Tukaj bi našli mir tudi vi!“ — Prav! A kdo ve, kako bi sodila četrte ure pozneje, in kdo ve, kaj je zatrepetalo v srcih obeli, ko je ona rekla „tiho in mehko“: „Tukaj bi našli mir tudi vi“ . . . To nemirno, nestalno človeško srce! — Kako pa zdaj sodi naš pesnik o samostanskem miru, to dobro vemo, ker nam pravi sam (stran 4.): „Resnično, tedaj sem mislil tudi sam mnogo na samostanski mir . . . Nemara . . . sklenem res v samostanskem miru nemirno pot svojega življenja. A eno vem: dandanes ne hrepenim več s tako velikim hrepenenjem v mir in tihofo samostansko. Ne hrepenim pa, ker se mi zdi, da sem še dolžnik, dolžnik življenju in dolžnik domovini, kakor so do smrti njeni dolžniki vsi, ki jim je dal Večni moči in zmožnosti.“ —

Bratje, kdor tako govori, ta je še naš, ta še ni našel miru in ga najbrž ne bo nikdar: kajti kdaj bo nehajl biti dolžnik? Domovini najbrž, življenju pa gotovo nikoli! Pa vendar: posebne vrste mir morda najde, takega, kakršnega nam slika skoraj strastno (str. 7.): „Idi mirno mimo onih, ki niso sami zarezali ne še ene brazde v srca človeška in niso še vsejali niti majhnega, skopega perišča semena v čakajoče duše, ki pa stoje z bahato mogočnostjo ob cesti in vržejo kamen v vsakega, ki ni suženjski odmev edino njihovih mnenj, naziranj in besed. Zato stoj, moja duša, na od Vsevečnega ti odkazanem mestu neustrašena . . . Odpri se izvoljenim dušam, daj se izbranim izmed tisočerihi, kakršna si, čuteča, hrepeneča, trpeča . . . In glej, tako najdeš mir tudi sredi sveta . . ., mir v delu, mir v odgovedi, mir tudi v trpljenju, mir v usmiljenju, mir v čisti in očiščeni vesti in mir v miru božjem . . .“ — Take besede govori Meško, naš mehki, nežni, le v srčnih sferah živeči Meško! — Da! Takega miru je treba: miru v delu, v odgovedi! Tu smo vsi, kar nas je, na Meškovi strani. Tak mir je plodovit mir; ta mir ne pelje v nirvano, ki se je je tudi Meško alegorično otrešel (stran 184.). Da pesnik pravi v zadnjem stavku (stran 188.) naknadno, češ, zdaj ne išče miru in sreče več med šumnim svetom, mu tudi ne bomo prirekali. Vsak po svoje! Da se mir le ne prevrže v neplodno melanholijo ali v brezspolno sentimentalnost, sicer ga iščite kjerkoli; dokler je mir delo, tako dolgo ga bomo častili in mu žrtvovali.

Da Meškov mir ni otrplost, kaže tudi tisti njegov izraz, ki se nas je že „Ob tihih večerih“ prijel najbolj, t. j. „odpoved“ (stran 16., 59.), zlasti če je z njo združena ljubezen: „odpovedi polna ljubezen“; kdor njo zmaguje, ta ve, kako se priborjuje srčni mir, a priboril vendar ga ne bo nikdar. Dokler je odpoved, je ljubezen; ko je izvršena odpoved, tudi ljubezni ni več, a za njo se ne poraja mir, ampak otrplost. Naš pesnik pa stoji vedno in vedno na stališču odpovedi; zato je vse njegovo bitje hrepeneče, nemirno.

Sploh v vsej knjigi nekaj vre in vre; ne vemo še prav, kaj, a kipenje vidimo in slišimo. Vsega nam pesnik noče povedati (gl. stran 3.); dokaj več nam pa je le povedal nego „ob tihih večerih“. Nekoliko se razpršuje fantastno ozračje, ki je vanje doslej tako rad oblačil vsako svojo izpoved, da včasih nisimo vedeli, je li namenjena za ta ali za kak drug svet. V naši knjigi je takih fantazmov dokaj manj in mi smo s tem zadovoljni; bili so res lepi, a včasih že tako, da niso bili

več lepi. V naši knjigi nam se je Meško bolj približal in zdaj nam podaje marsikje tudi ključ, da odpiramo vrata k njegovim prejšnjim spisom.

Zdaj vemo pozitivno, da temelji vse, kar nam piše, na osebnih doživljajih, zunanjih ali dušnih; prej smo često mislili le na študije. O ljubezni in nekaki zaljubljenosti je Meško n. pr. rad govoril in govori še rad, a to ljubovanje je bilo vedno nečloveško idealno in njega predmet so bila silfska ženska bitja z bajno krasnimi očmi in zlatimi laski, v polotroški dobi; mi nismo prav vedeli, kam ž njimi. Zdaj vemo, da je vse tiste nežne, naivno-nedolžne in vendar globokočutne prizore presojati s stališča najpoštenješe ljubezni, kar jih pozna svet, s stališča groteskno resne, tragično smešne, do skrajnosti verne, nezavestno plemenite „prve“ ljubezni, ljubezni polotroka, polmladeniča. Na tem motrišču stoječ, nam slika Meško take prizore. Motrišče mu je še zdaj isto, kakor pred toliko in toliko leti, a njegova osebnost je zdaj druga; zato se romantična luč vendarle ostro svetlika in razširja tudi gorkoto. Naša knjiga je morda že nagrobni spomenik temu ljubezenskemu miljeju; saj se nam kakor nalašč prikazuje v dveh izrazitih slučajih, kaj je naposled postalo iz onih toli oboževanih deklet. Da pa Meško ni le suhoparen referent o tem dejstvu, to vemo že zanaprej; sicer bi ne bil naš Meško: v enem slučaju mu pravi dekle, znanka izza dijaških let (stran 57.): „Nekdaj bi mi govorili tako mehko, nekdanj bi me gledali s takimi očmi . . . Morda bi bila danes drugačna . . .“. A pri neki drugi priliki bi molil k Madoni za dekle: „Stori čudež, usmiljenja polna, reši revo! Grešila je iz nevednosti in ljubezni.“ V teh dveh izjavah tiči dovršen košček razvoja: dve ideji sta, ki še morda postaneta plodoviti.

Da rabim tudi enkrat tehničen izraz: v pričujoči knjigi je dokaj realne vsebine, več, nego smo je bili doslej pri Mešku vajeni; tisti dijaki n. pr. v „Poglavju o Mimici“ so izborno posneti po življenju in sestavek „Ljudje“, ki nam kaže Meška celo kot satirika, je čisto realisten, a zdi se mi torzo.

Isti pa je ostal Meško v svojem burnem hrepenenju po mladosti; res so otroška leta lepa, a zdaj bolj moškemu koraku Meškovega že več ne pristoji neprodno hrepenenje, korakanje za otroško srečo, ki vendar temelji naposled v nerazsodnosti. — Ponavljajo se tudi še tožbe o lastni nesreči; a godbe na to struno ne slušamo več radi, odkar se je Meško omožatil; naj nam rajši predstavlja tiste, ki bi bili srečni, ako bi bili tako nesrečni, kakor je on. — Pretiravati se celo ne sme; na strani 162. neki mož obupno potoži: „Izgubil sem vse, kar mi je bilo ljubo in drago. V treh letih sem pokopal ženo in vse otroke. Danes sem položil zadnje dete v grob.“ Pesnik pravi na to: „Ista usoda je bila nekdanj tudi — moj delež“, mi pa bi se mu radi nasmehnil, če je menil z vračajočim se potnikom res sebe . . .

V okviru ocene izčrpati bogato vsebino knjige, je nemogoče. Iskali smo le vezi s preteklostjo in znamenja za bodočnost, vse drugo naj opravijo bralci sami. — Jezik knjige je krasen, skoraj prebogati; Meško je v tem oziru še napredoval, dasi je stal že doslej na višini, kjer je popolnost doma.

Dr. Jos. Tomišek.

Leposlovna knjižnica. II. zvezek te knjižnice prinaša dve ruski povesti, in sicer „Stepni kralj Lear“, spisal Ivan Sergejevič Turgenjev, poslovenil Fran J., in „Hiša ob Volgi“, spisal S. Stepnjak, prevel Josip Jurca. Na čelu zvezka se nahaja slika Turgenjeva. Cena: broš. 1 K 20 h, eleg. vez. 2 K 20, po pošti 8 h več. Naroča se v „Katoliški Bukvarni“ v Ljubljani.

Civilnopravni red in sodni pravilnik z dne 1. avgusta 1895 z uvodnimi zakonoma, z drugimi zakoni, ukazi in razpisi civilnopravnega obsega ter odločbami najvišjega sodišča, z dodatki določil o sodiščih javnega prava in o konzularnih sodiščih, o odvetniški tarifi in o sodnih pristojbinah. Uredil dr. Eduvard Volčič, c. kr. deželni sodni svetnik. I. natis. V Ljubljani 1906. Izdalo društvo „Pravnik“. Založil dr. Eduvard Volčič. Tisk J. Blasnika naslednikov. — Cena nevezanemu zvezku 7 K, v platno vezanemu pa 8 K, poštnina 55 h.

O tem izdanju piše „Slov. Pravnik“: „To delo je pravkar prišlo na svetlo kakor IV. zvezek zbirke avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, ki jo izdaja društvo „Pravnik“. V primeroma kratkem času je s tem dovršil g. sodni svetnik dr. Volčič nalogo, ki jo je bil pred dvema letoma po želji „Pravnikovega“ odbora prevzel. Da je imel z ureditvijo tozadevne stvarine premnogo truda in raznih skrbi, to kaže sedaj izišla knjiga, ki je narasla na impozantno število 909 + XII strani. Skoraj bi trdili, da bi bilo za naročnike priročneje in za založnika ugodnejše, če bi se bila iz tega volumena napravila dva zvezka tako, da bi eden obsegal le civilnopravni red (okolo 600 strani s kazalom), drugi pa sodni pravilnik in ostalo vsebino (tudi kakih 400 strani). Gospod urednik in založnik piše v predgovoru, da je vse obdržal v enem zvezku, da ne poskoči cena knjigi nad naše sedanje razmere in da se ne razkroji enovrstna tvarina.

Ko že govorimo o cenah, naj koj omenimo, da cena 7 K, ki jo je gospod založnik nastvil za ta zvezek, je v resnici nizka; saj Manz računa za zvezek enakega obsega (n. pr. obč. drž. vakonika) le 1 K manj, čeprav se ga natisne tolikrat in tolikrat več izvodov. Upamo torej tem bolj, da bo ta zvezek zbirke hitro pokupljen in gosp. založnik vsaj obvarovan gotove izgube. Vsebinska in uredba zvezka ustreza popolnoma zahtevam, ki veljajo dandanes za enake priročne zbirke zakonov. V njem so zbrani, kakor kaže naslov, vsi zakoni in naredbe, ki urejajo sedaj veljavno pravno pravo. Med zakonovo besedilo so pri posameznih paragrafihi uvrščeni podrobnejši ali dodatni predpisi, nadalje komentarske opozoritve na druga določila, ki olajšujejo orientacijo. S takimi dodatki v drobnem tisku je pri §-u 1. sodnega pravilnika napolnjenih celih 55 strani! Judikantura vrhovnih sodišč, posneta do najnovejšega časa skoraj iz vseh publikacij, priobčena je k posameznim paragrafom „pod črto“. Sestava in razredba vsega tega obilnega gradiva je jako pregledna in dela čast v tehničnem pogledu tudi tiskarni. Skratka: kar se tiče metode, ta IV. zvezek „Pravnikove“ zbirke ne zaostaja za III. in tudi ne za najmodernejšo nemško zbirko Manzovo. Isto velja tudi glede popolnosti semkaj spadajoče tvarine. Priznati je gosp. uredniku dr. Volčiču, da je z mnogim trudom dovršil velezaslužno delo. Upamo, da bodo to vpoštevali z obilnim naročanjem, zlasti slovenski pravniki, pa tudi hrvaški, na katere se je gospod urednik pri sestavi knjige posebej prav umno oziral.“

K tej oceni strokovnega lista pristavljamo, da je slovenščina novejših zakonov vzorna in da knjigo s pridom čita tudi nepravnik.

Obrtno računstvo. Računske naloge za obrtne šole. Sestavil Henrik Podkrajšek, c. kr. strok. učitelj v Ljubljani. Na Dunaju. Založili Karel Graeser in drugovi. 1906. Cena prvi knjigi (175 strani) 1 K 20 h, drugi (95 strani) 1 K 10 h. Obe knjigi, ki ju je potrdilo c. kr. ministrstvo za bogočasje in ukof učni knjigi za delovodske šole, za obrtne strokovne šole, za obrtne nadaljevalne šole in za tečaje za stavbne in umetne obrtnike, priporočamo najtopleje. Ž njima je marljivi g. pisatelj podal ne le učiteljem obrtnih šol, ampak tudi že samostojnim obrtnikom in

pa samoukom izvrstni učili za tako važno obrtno računstvo, ki je podlaga uspešnemu razvoju našega obrtništva. Knjiga „Računske naloge“ je sploh prvo delo te vrste in Slovenci smo lahko ponosni, da je ministrstvo, opozorjeno po tej lepi zbirki računskih nalog, odredilo sestavo enake knjige tudi za nemške obrtne šole, ki še pogrešajo takega učila. Naj omenimo kot nekako revijo knjižnega delovanja g. Podkrajška, da so izpod njegovega strokovnjaškega peresa doslej izšle še te-le knjige, tudi odobrene od c. kr. naučnega ministrstva: Obrtno knjigovodstvo z naukom o menicah, Slovensko in nemško stavkoslovje, Zemljepis za obrtne šole in Obrtno zakonoznanstvo. Vse se odlikujejo po pregledni sestavi in točnem, jasnem ter gladkem izražanju.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Maribor, 1906. Pred nami ležita 3. letnika 3. in 4. snopič tega za naše znanstvo velevažnega časopisa. Vsebina jima je: I. Razprava: Žigon A.: Letnica 1833 v Prešernovih „Poezijah“. II. Slovansko starinoslovje: Niederle Lubor dr.: Slovanské starožitnosti I. II. 1. Poroča dr. M. Murko. III. Društvena poročila. IV. Imena društvenikov.

„Slovenski posojilničar“, knjiga, ki jo je spisal šolski vodja v p. in posojilniški ravnatelj g. Ivan Lapajne, izide v drugem pomnoženem natisu. Cena vezanemu iztisku bo 3 K, mehko vezanemu 2 K 40 h, nevezanemu 2 K.

Slovensko - Amerikanski koledar za navadno leto 1907. Izdalo in založilo uredništvo „Glasa Naroda“. XIII. letnik. New York. Cena 30 centov. Vsebina tega koledarja je jako bogata in raznovrstna.

Slovensko gledišče. A. Drama. Kot najznamenitejši dogodek na našem odru iz zadnjega časa nam je zabeležiti dejstvo, da se je post tot discrimina rerum uprizorila Cankarjeva komedija „Za narodni blagor“. Svet se ni podrl zaradi tega in nikakega vzroka ni bilo torej, da ni že prej prišla na oder. Trikrat je dosedaj napolnila gledišče, dne 13., 15. in 26. decembra, in mislim, da se ne motim, ako trdim, da ni mikalo tolikanj dejanje in vsebina drame nego Cankarjeva umetnost, ki se v njej razodeva v polni meri.

Cankarjevi junaki često niso tolikanj ljudje nego posebjena človeška čustva, morda tudi lastnosti — dobre in slabe. Malokdaj nam pokaže Cankar človeka od vseh strani, pač pa nam pokaže eno stran njegovo od vseh strani, če se smem izraziti tako. Ako se Cankarjevi ljudje na primer ljubijo, potem vidimo samo ljubezen, in zdi se, kakor bi bila to bitja, ki ne jedo in ne pijo, temveč samo ljubijo. Pri tem pa se Cankar čudovito poglubi v človeško naravo, najskrivnejši koti človeške duše so mu dostopni, najsubtilnejše gibljaje človeškega srca zasledi. S tem, da se omejuje Cankar na posamezno potezo ter nam jo kaže v vsej možni luči, doseže skrajno potenciran učinek, in sicer oni učinek, ki ga baš namerava. Seveda ima to tudi svojo senčno stran! Prav to, da nam Cankar nikoli ne pokaže celega človeka, da nam slika vedno le eno čustvo njegovo, bodisiže katerokoli, je vzrok,

da se nam tolikrat zdi, kakor bi se nahajali njegovi junaki v nekakem deliriju, in da često podvomimo, žive li sploh taki ljudje. Cankar nam bo podal tudi celega človeka, ali šele tedaj, ko bode končano zadnje njegovo delo. — Iz vseh njegovih del si bomo lahko konstruirali njegovega človeka, v enem samem pa ga nam Cankar ne more pokazati, ker bi moral sicer pri načinu svoje umetnosti pisati same debele folijante. Cankar ni epik, ampak lirik in pa — dramatik. Njegovi spisi so pesmi, melodije, ne rečem, da vedno lepe, a vedno take, ki imajo moč do človeka. To, kar občutimo pri njegovih povestih včasih kot nedostatek, se izgubi v drami, zlasti če je ne čitamo, ampak jo vidimo igrati. Drama itak zahteva, da bodi v njej osredotočeno vse na eno točko. In potem vidimo pred sabo igralce, ki so ljudje! Zato nas ne moti toliko, če stremi vse početje in dejanje nastopajočih junakov samo za enim ciljem, če se sučejo vse njih misli neprestano vedno samo okrog enega predmeta. Malokomu je prišlo nemara ob uprizoritvi Cankarjeve komedije na misel, da bi se bil vprašal: nimajo li ti ljudje, ki nam jih hoče Cankar naslikati, res nič dobrega na sebi? . . . In vendar moramo reči, če stvar dobro premislimo, da Cankar pretirava. Seveda pozabiti ne smemo, da je Cankar pisal — komedijo!

Dialog v igri je vseskozi jedrovit, celo delo z umetniškega stališča tako, da smo po pravici ponosni nanje. Odkar je Cankar začel pisati drame, se nam ne bo moglo več očitati, da Slovenci nimamo dramske literature!

Se par besedi glede tehnike! Oponašalo se je Cankarju, da ne pozna glediškega odra, glediške tehnike. Kako po krivici, je pokazala baš uprizoritev drame „Za narodni blagor!“ Prav mogoče, da se Cankar tega ni učil iz kakega katekizma, prav verjetno tudi, da ni cele večere prečepel poleg šepetalke, ali tudi pri takih stvareh je instinkt najzanesljivejši voditelj, in da ima Cankar precej dramskega instinkta, o tem ne bo zdaj menda nihče več dvomil, kdor je videl uprizorjeno njegovo delo „Za narodni blagor!“ —

Dne 29. novembra in 8. decembra so igrali Shakespearjevega „Beneškega trgovca“ v Zupančičevem prevodu. Uprizoritev nas je jako prijetno iznenadila. Poglavitne vloge so bile vseskozi v večjih rokali. Zlasti pa se je odlikoval gospod Dragutinovič, ki je igral „Shyloka“.

„Marietta“, komedija v dveh dejanjih, spisal G. Gallina, ki se je uprizorila prvič na slovenskem odru dne 4. decembra ter ponovila v nedeljo, dne 9. decembra popoldne, našemu občinstvu ni posebno prijala, čemur se čudimo. Igrica ni slaba. Res napravlja vtisk, kakor bi bila vloga Mariette nalašč pisana za kako igralko, ali to ne škodi kdovekak in se je to pri nas tem manj občutilo kot nedostatek, ker smo imeli v gospe Barjaktarovičevi izvrstno interpretinjo te vloge. V istini, zaslužila bi bila več glasne pohvale, nego je je bila deležna!

Dne 23. decembra popoldne so igrali prvič v sezoni Anzengruberjeve „Podkriževalce“.

Dne 8. in 26. decembra popoldne sta bili otroški predstavi. Uprizorili so prvega dne „Snegulčico in škrate“, drugega „Pepelko“.

B. Opera. Operne predstave smo imeli zadnji čas sledeče: 1. decembra so peli petič „Bisere“, 9. decembra tretjič v sezoni „Trubadurja“, 23. decembra četrtič „Rigoletta“, dne 11., 18., 20. in 25. pa „Prodano nevesto“, ki obhaja letos svojo štiridesetletnico.

Dr. Zbašnik.

Med revijami

„Oesterreichische Rundschau“, ta vrlo napredujoča revija, je prinesla v snopiču z dne 15. decembra 1906 (4. snopič, IX. zvezek) prof. Murka članek „Kroatien und Serben“, na katerega čitatelje „Ljubljanskega Zvona“ prav posebno opozarjamo. Ne pretiravamo, ako rečemo, da ni še nihče tako razbistril pojmov „Hrvat“ in „Srb“, da ni še nihče tako posvetil v medsebojno razmerje obeh enokrvnih narodov v jezikovnem in političnem oziru in vse tako natančno razbral in zopet sestavil v zaokroženo celoto vse ono, kar ju je od davnih časov družilo in ločilo, kakor profesor Murko v tem svojem članku. Zdaj nam je hkratu jasno, česar prej morda nismo mogli umeti, zdaj pa tudi prav čisto nič ne dvomimo, da ni več daleč čas, da se bo govorilo o enem narodu, kjer se govori zdaj še o dveh.

Na jugu je vzbudil članek veliko zanimanje, in to po pravici.

La Revue Slave. Paris. Rédaction et administration 50, Rue Molitor (XVI). 1906. Prix: 2 fr. 50. Za september in oktober je izšel nov zvezek te za Slovanstvo velepomembne revije. Žal, da je zanimanje za to vse hvalevredno podjetje, ki ima namen, seznanjati veliki francoski narod z razmerami poedinih slovanskih narodov, pri Slovanih jako majhno! Kakor se nam poroča iz Pariza, je nevarnost velika, da revija preneha izhajati! —

Splošni pregled

Gregorčičev spomenik. — V Gorici se je sestavil osrednji odbor za Gregorčičev spomenik, ki ima nalogo, sprejemati radodarne doneske slovenskih rodoljubov, s katerih pomočjo naj bi se postavil dostojen spomenik prerano umrlemu pesniku. Načelnik odboru je deželni poslanec in odbornik profesor Ivan Berbuč. Doneske sprejema začasno izvrševalec oporoke rajnega pesnika, profesor Josip Ivančič (P. Corno št. 8). Oklic tega odbora na narod objavljamo na platnicah.

Javna knjižnica v Ljubljani. Društva „Akademija“, „Prosveta“ in „Sokol“ so sklenila ustanoviti v Ljubljani javno čitalnico in knjižnico. To je srečna misel in izreči moramo svoje odkritosrčno veselje, da je našla v merodajnih krogih tako prijazen odmev. Občinski svet ljubljanski je dovolil namreč za to podjetje 3000 K letnega prispevka, k ustanovnim stroškom pa prispevek 2000 K. V ta namen je podaril tudi gosp. župan Ivan Hribar znesek 2000 K.

Listnica uredništva. Gospod Raško v II. B. Vi sami označujete poslance nam verze kot „verzificirano prozo“. To nas utrjuje v veri, da imate bister razum in da Vam ni treba še tujih ocen svojih proizvodov.

Izvirne
krasne platnice

za

„Ljubljanski Zvon“

za letnik XXVI.

se dobé v naslednjih finih barvah: **ognjeno** in **črešnjevo - rdeče**, **havana - rjave**, **olivkaste**, **temno** in **svetlo - zelene**, **lisičje**, **slive**, **azurne** in **svetlo - modre**.

Platnice se tudi dobivajo za vse prej izšle letnike.

Vnanji naročniki naročnino na platnice pošiljajo lahko skupno z naročnino na „Ljubljanski Zvon“.

Gena platnicam je v Ljubljani po K 1.40,
s pošto K 1.50.

Znesek naj se blagovoli poslati naprej po poštni nakaznici ali pa v znamkah.

Ivan Bonač

v Ljubljani.

Gregorčiču spomenik!

Slovensko ljudstvo!

Ali je kdo med Teboj, čigar uho se še ni naslajalo ob nebeških glasovih pesmi „Nazaj v planinski raj!“, „Eno devo le bom ljubil!“, „Zvezda mila je migljala!“ ?

In kdo izmed Tebe še ni slišal deklamovati „Oljki“, „Kmetški hiši“, „Naš čolnič otmimo!“ ?

Srce Ti je pač malone zastajalo radosti, ko je ob sladkih zvokih te pesmi ali obljub ko žuborečem potoku nje zveneče besede nanje legal čudoviti čar svete poezije. In skozi nežno kopreno te svete poezije si zrlo in poslušalo, „kar gledalo ni oko, uho ni čulo posvetno“: duša Ti je tiste trenutke plavala v prelestnem kraljestvu umetnosti. In to je bilo kraljestvo slovenske umetnosti. Tvojemu srcu je takrat govoril velik umetniški genij, ki ga je milostno nebo naklonilo slovenskemu narodu. Ta genij pa je bil — Simon Gregorčič.

Danes Gregorčiča ni več med nami. Nedavno se je iz solnčne Gorice po širni Sloveniji raznesla srca pretresujoča vest, da je „soški slavec“ utihnil za vselej, da je umrl Simon Gregorčič.

„Ne, ni umrl!“

Še duh njegov živi med nami,

na delo nas budi in drami.

Umrli on ni,

v nesmrtnih delih mož živi!“

A obenem z njim v teh nesmrtnih delih živi in bo od roda do roda živela njegova in naša mati, ki jo je njen veliki sin ljubil „iz srca globin“, ki je bil njen ponos in ki jo je proslavil pred svetom — mati Slovenija. — —

Slovenci! Kdor slavnih prednikov ne časti, — njih naslednik biti vreden ni!

Pokažimo, da znamo ceniti svoje velmože, da se zavedamo, kak biser je s poglavjem „Simon Gregorčič“ vdelan v oni okvir, ki se imenuje slovenska literatura! Postavimo velikemu pesniku ne le v svojem srcu, marveč tudi na zunaj vsemu svetu viden spomenik!

A ves narod naj bi postavil ta spomenik, kakor je ta najzvestejši sin matere Slovenije ljubil ves narod!

V to srho se je v Gorici osnoval „Osrednji odbor za Gregorčičev spomenik“ ter si postavil nalogo, poskrbeti, da se pesniku Simonu Gregorčiču v rojstno hišo na Vrsnem vzida spominska plošča in na gomili tam „v planinskem raju“ pri Sv. Lovrencu postavi dostojen nagrobnik. Če le mogoče — in to bi bilo v zmislu velikega pokojnika — pa bi se Gregorčiču naj postavil še živ spomenik, kateremu piedestal bi bila šola. Obliko kipa na tem piedestalu (ustanove, Gregorčičev dom . . .) pa bi naj dogovorno določil celokupni slovenski narod potem osrednjega odbora in lokalnih pododborov.

Rodoljubi!

Da čim preje dosežemo, kar nam veleva sveta dolžnost, se obračamo do vas, kar vas je, brez razlike stanu in mišljenja, z iskreno prošnjo za požrtvovalno sodelovanje Gregorčičevemu spomeniku v prid. Prirejajte zlasti v ta namen Gregorčičeve slavnosti in veselice in seznanjajte na njih množice z velikim pesnikom! S tem storite dvakrat rodoljubno delo.

A vsem nam spričo velike odolžitve napram pesnikovemu geniju bodi geslo:

„Ne samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan“!

Ivan Berbuč,

prof. v p. in dež. odbornik, predsednik.

Matija Rutar,

deželnosodni svetnik, podpredsednik.

Josip Ivančič,

prof. v p., blagajnik.

Dr. Ivo Šorli,

notarski kandidat.

dr. Karel Ozvald,

prof.,
tajniki.

Franc Sivec,

vadnični učitelj.

Ivan Kokošar,

mestni župnik.

Franc Vodopivec,

ces. svetnik.

Andrej Ipavec,

gimn. učitelj.

Niko Omersa,

gimn. učitelj,
odborniki.

V Gorici, dne 6. decembra 1906.

Op. Doneske, ki se v časopisih objavijo, sprejema profesor Josip Ivančič, Gorica, Korenski trg šte. 8., kakor tudi vsak odbornik.